

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Akademiskt utbildade klasslärare

Wassholm, Johanna

Published in:
Åbo Akademi och kunskapen. Perspektiv på villkoren för skapandet av vetenskap 1918-2018

Published: 01/01/2018

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Wassholm, J. (2018). Akademiskt utbildade klasslärare. In L. Hollsten (Ed.), *Åbo Akademi och kunskapen. Perspektiv på villkoren för skapandet av vetenskap 1918-2018* (pp. 215–253). Åbo Akademi University Press.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020102788473>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Johanna Wassholm

Akademiskt utbildade klasslärare

Lärarytbildningen vid Åbo Akademi från 1960-talet till 1980-talet

INTRODUKTION	2
KLASSLÄRARUTBILDNINGENS VÄG TILL UNIVERSITETET	5
DEN NYA UTBILDNINGENS MÖJLIGHETER OCH UTMANINGAR.....	13
EN AKADEMISK LÄRARUTBILDNING.....	19
PEDAGOGIKEN INOM ÅBO AKADEMI FÖRE LÄRARHÖGSKOLAN	19
FRÅGAN OM LÄRARUTBILDNINGENS VETENSKAPLIGHET	22
FRÅN LÄRARHÖGSKOLA TILL MAGISTEREXAMEN	29
PEDAGOGISK FORSKNING FÖR SVENSKSPRÅKIGA BEHOV.....	31
AKADEMISK KUNSKAP OCH SAMHÄLLETS BEHOV	37

Introduktion

Hösten 1974 inledde Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi i Vasa sitt första läsår med 166 studenter. I de högtidliga tal som hölls i samband med invigningen betonade talarna den anmärkningsvärda betydelse som grundandet av den nya fakulteten hade för såväl Åbo Akademi som för hela Svenskfinland.¹ Rektor Karl-Gustav Fogel talade vid akademins inskriptionshögtid i Åbo om en ”märkelig händelse” i såväl Österbottens som Åbo Akademis historia,² medan kansler Georg von Wright vid Pedagogiska fakultetens invigningsfest framhöll att grundandet av fakulteten i framtiden skulle betraktas som en milstolpe i universitetets hävder.³

Retoriken är typisk för festtal, men det finns faktiska skäl att betrakta grundandet av en pedagogisk fakultet med ansvar för en ny form av lärarutbildning som en viktig vändpunkt. Genom att Pedagogiska fakultetens verksamhet finansierades med statsmedel inkluderade det dittills privata Åbo Akademi från och med nu en förstatligad del. Därtill hade universitetet från hösten 1974 verksamhet på två olika orter på trehundra kilometers avstånd från varandra.⁴ Valet av Vasa som placeringsort för Pedagogiska fakulteten hade föregåtts av en utdragen regional dragkamp och blev på längre sikt en startpunkt för den utbyggnad av svenskspråkig högskoleutbildning i Österbotten som skulle ske under de följande årtiondena. Samtidigt gjorde verksamheten på två olika orter att Åbo Akademi var ett särfall bland Finlands högskolor. I en översikt över Pedagogiska fakultetens historia i

¹ Bland festtalen kan särskilt nämnas kansler (1968–1977) Georg Henrik von Wrights tal vid öppningen av Pedagogiska fakulteten, rektor (1969–1975) Karl-Gustav Fogels tal vid inskriptionshögtiden i Åbo och Pedagogiska fakultetens dekanus (1974–1977) Håkan Anderssons tal vid fakultetens invigning den 2 september. Talen har publicerats i Håkan Andersson (red.), *Lärarutbildning mot nya mål. Svensk lärarutbildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo 1975).

² Karl-Gustav Fogel, ’Tal vid Åbo Akademis inskription den 10 september 1974’, i Håkan Andersson (red.), *Lärarutbildning mot nya mål. Svensk lärarutbildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo Akademi 1975), s. 12.

³ Georg Henrik von Wright, ’Tal vid fakultetens för pedagogiska vetenskaper vid Åbo Akademi invigning i Vasa, den 28 september 1974’, i Håkan Andersson (red.), *Lärarutbildning mot nya mål. Svensk lärarutbildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Åbo Akademi. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 1 (Vasa 1975), s. 11.

⁴ von Wright 1975, s. 11.

Åbo Akademis 75-årshistorik från 1993 hävdar Håkan Andersson att fakulteten därmed har ett ”speciellt intresse vid beskrivningen och förståelsen av Åbo Akademi som helhet”.⁵

Grundandet av pedagogiska fakulteter vid sex finländska universitet i början av 1970-talet var ett resultat av en omfattande omstrukturering av hela landets grundutbildning. Den nya lärarutbildningen hade förberetts av en mängd planerings- och arbetsgrupper sedan slutet av 1960-talet. Seminarierna hade formellt utbildat grundskollärare sedan 1968 när all utbildning vid seminarierna blev studentbaserad.⁶ Förberedelserna till trots medförde inledandet av en ny typ av lärarutbildning en mängd utmaningar som måste tacklas, såväl på nationell nivå som internt inom respektive universitet. En del av utmaningarna berörde den operativa verksamheten och var av ekonomisk, praktisk eller administrativ art. Andra kan kopplas till frågan om hur innehållet i den utbildning som fakulteterna erbjöd framtidens lärare skulle se ut, eller vilket som skulle vara det huvudsakliga kunskapsobjektet i den pedagogiska forskning som lärarutbildarna förväntades bedriva. Trots utmaningarna såg många av dem som var involverade i de pedagogiska fakulteternas verksamhet under inledningsskedet den förhållandevis öppna utgångspunkten som en unik möjlighet att kunna påverka hur den nya utbildningens profil formades.

I den här uppsatsen behandlar jag frågor med anknytning till lärarutbildningen som blev aktuella när läraryrket akademiserades och flyttades från folkskoleseminarierna till pedagogiska fakulteter vid universiteten. I fokus står en förändrad syn på lärarens roll i skolan och i samhället, och diskussionen kring hur den nya lärarutbildningen till sitt akademiska innehåll och till sina vetenskapliga mål och syften skulle kunna tillgodose de förväntningar som ställdes på den nya grundskolan. I huvudsak beaktas klasslärarutbildningen, eftersom förändringen för grundskolans klasslärare var mera genomgripande än för ämneslärarna, som redan från förut studerade sitt huvudämne vid universitetets ämnesinstitutioner och avlade magisterexamen. Klasslärarutbildningen var

⁵ Håkan Andersson, 'Åbo Akademi i Pedagogiska fakultetens perspektiv', *Österbotten och lärdomen. Tal och artiklar kring Åbo Akademis verksamhet i Österbotten 1974–2000*. Specialutgåva från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr. 3 (Vasa 2003), s. 83–89. Ursprungligen utgiven i *Finsk Tidskrift* 1978:3–4.

⁶ Pertti Kansanen, 'Mikä tekee opettajankoulutuksesta akateemisen?', *Kasvatus & Aika* 2012:2, s. 37.

åren 1974–1979 treårig och utmynnade i kandidatexamen, men förvandlades genom examensreformen år 1979 till en femårig magisterexamen.

Uppsatsen fokuserar i huvudsak på den samtida diskussion som fördes om lärarutbildningens akademisering från 1960-talet fram till mitten av 1980-talet. Syftet är att belysa frågor – såväl rent praktiska som principiella – som utbildningens förändrade institutionella ställning aktualiserade och som hade inverkan på hur dess innehåll och den pedagogiska forskningens uppgift definierades. Både när det gäller de praktiska arrangemangen och den pedagogiska forskningen betonas särskilt sådana aspekter som specifikt gällde den svenskspråkiga lärarutbildningen och forskningen. Den här uppsatsen har inte som syfte att på ett allmänt plan beskriva Pedagogiska fakultetens historiska utveckling eller att ge en heltäckande bild av dess verksamhet under den aktuella tidsperioden. Denna aspekt av fakulteten har ingående behandlats i tidigare historiker. För den som vill få en allmän inblick i fakultetens verksamhet under den aktuella tidsperioden rekommenderas exempelvis Håkans Anderssons artikel om Pedagogiska fakulteten i Åbo Akademis 75-årshistorik från år 1992.⁷

Uppsatsen är indelad i tre tematiska huvudavsnitt. I det första behandlas lärarutbildningens väg till universitetet. Frågan om lärarutbildningens reformering började diskuteras från och med slutet av 1950-talet och var nära sammankopplad med frågan om grundskolans införande. I ett finlandssvenskt sammanhang kom diskussionen i hög grad att präglas av en regional dragkamp om lärarutbildningens placering som resulterade i att valet slutligen föll på Vasa. Det andra avsnittet fokuserar på de möjligheter och utmaningar som inledandet av en ny utbildning i ett nytt institutionellt ramverk och på en ort som låg geografiskt avskilt från universitetets övriga fakulteter medförde. I det tredje avsnittet granskas slutligen hur det akademiska inslaget i den nya utbildningen diskuterades. I fyra underavsnitt diskuteras pedagogikens plats vid universiteten före grundandet av pedagogiska fakulteter, frågan om det vetenskapliga inslaget i lärarutbildningen,

⁷ Håkan Andersson, 'Pedagogiska fakulteten', Solveig Widén (red.), *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner* III. *Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten*. Pedagogiska fakulteten (Åbo 1993a), s. 187–207.

examensreformens betydelse för lärarutbildningen samt behovet av pedagogisk forskning som var specifik med tanke på landets svenskspråkiga skolväsendes behov.

Eftersom uppsatsen fokuserar på samtida uppfattningar om lärarutbildningens ställning inom universitetet bygger den i huvudsak på artiklar och rapporter kring temat som publicerades under den tidsperiod uppsatsen omfattar. Många av dessa är publicerade i fakultetens egen skriftserie Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi. En del av artiklarna skrevs när den nya utbildningen planerades och har således en framåtblickande karaktär; de ger uttryck för åsikter och tankar kring hur olika aktörer ansåg att utbildningen av klasslärare borde inrättas. Andra är skrivna ur ett efterhandsperspektiv och har därmed en tillbakablickande karaktär; i dessa kan skribenterna med fakta på hand resonera kring lärarutbildningen som den förverkligades under de första åren. En studie av hur en professionsutbildning placeras i ett nytt vetenskapligt sammanhang – och av hur den verksamheten planeras och verkställs – erbjuder en allmän inblick i den typ av frågor som en sådan förändring aktualiserar.

Klasslärarutbildningens väg till universitetet

När den nya formen av lärarutbildning hösten 1974 inleddes vid Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi – och samtidigt vid sex andra finländska universitet – hade nödvändigheten att reformera lärarutbildningen diskuterats redan i ett par decennier. Den process som ledde fram till att det grundades pedagogiska fakulteter som organisatoriskt verkade inom universiteten kan kopplas till en rad samhällliga och utbildningspolitiska trender som under 1960- och 1970-talen på ett grundläggande sätt omvandlade de europeiska samhällenas utbildningsväsenden. En förnyelse av de statliga utbildningssystemen – från grundutbildningen till den högre utbildningen – var en del av en mera omfattande samhällsomvandling. För den högre utbildningens del kännetecknades processen dels av en betydande ökning av antalet studerande vid universitet och högskolor, dels av att antalet högskolor och universitet ökade genom att man nu började grunda dem även på landsorten. Förändringen av den högre utbildningen kan även kopplas till den

välståndsideologi som växte fram under efterkrigstiden och som syftade till att jämna ut regionala och sociala ojämlikheter genom att erbjuda alla medborgare möjligheter till en likvärdig utbildning.⁸

Ett viktigt mål med grundskolans införande var att skapa ett nytt grundutbildningssystem som var mera jämlikt och demokratiskt än det tidigare parallellskolesystemet. Som ofta är fallet när nya utbildningsformer introduceras uppstår även en beställning på en ny typ av lärare. En utbildning med nya mål och syften behöver lärare med färdigheter och förmåga att implementera dem, och dessa lärare får man fram genom en ny form av lärarutbildning.⁹ Det var således grundskolereformen som låg bakom behovet att reformera lärarutbildningen, och grundskolereformen bör hela tiden tas i beaktande som en bakgrundsfaktor om man vill förstå diskussionen om lärarutbildningens reformering. En ständigt aktuell springande punkt i diskussionen var vilka färdigheter och vilka kunskaper den nya grundskolans lärare behövde för att kunna verkställa grundskolans målsättningar. När riksdagen behandlade regeringens proposition till lag om grunderna för skolsystemet, underströk man därför att utbildningen av lärare så snart som möjligt måste fås att motsvara den nya skolformens krav.¹⁰

Även om behovet att reformera och förenhetliga lärarutbildningen var uppenbart, var det från början ingalunda självklart att den institutionellt skulle placeras vid universiteten. Ett alternativ till grundandet av pedagogiska fakulteter vid universiteten var att lärarutbildning skulle erbjudas vid lärarhögskolor.¹¹ Särskilt vad gäller utbildningen av lärare för landets svenskspråkiga skolor präglades diskussionen av att den svenskspråkiga lärarkåren ansågs

⁸ Jukka Välimaa, 'A Historical Introduction to Finnish Higher Education', Jukka Välimaa (red.), *Finnish Higher Education in Transition. Perspectives on Massification and Globalisation* (Jyväskylä 2001), s. 26, 29.

⁹ Esko I. Kähkönen, *Opettajankoulutus Suomen koulunuudistuksessa v. 1958–1978. Yleissivistävän koulun opettajien koulutuksen järjestelyt ja tavoitteet*. Acta Universitatis Ouluensis. Series E. Scientiae rerum socialium. Paedagogica No. 1 (Oulu 1979), s. 9. I själva verket kan man diskutera vilkendera som ska komma först, reformeringen av skolsystemet eller en ny lärarutbildning. Uno Cygnaeus – ”den finländska grundskolans fader” – företrädde åsikten att man borde utbilda en ny typ av lärare innan man införde ett nytt skolsystem.

¹⁰ Samuel Lindgrén, 'Vetenskaplighet i lärarutbildningen – husbonde eller dräng?', Håkan Andersson (red.), *Tidlöst och föränderligt. Uppsatser kring undervisning och lärarutbildning till Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileum*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 20 (Åbo Akademi 1985b), s.131.

¹¹ Andersson 1993a, s. 188. Det var också på 1950-talet som man började grunda regionala högskolor, och.

stå i en ofördelaktig position i jämförelse med sina finskspråkiga kolleger. På finskspråkigt håll hade lärarutbildningens nivå höjts redan år 1934, när folkskollärarseminariet i Jyväskylä omvandlades till en lärarhögskola som gav studenter tvåårig utbildning till lärare.¹² Efter andra världskriget grundades på finskt håll ytterligare tre så kallade interimistiska lärarhögskolor – i Helsingfors (1947), Åbo (1949) och Uleåborg (1953).¹³

Att den svenskspråkiga befolkningen saknat en motsvarighet till de finskspråkiga lärarhögskolorna var en brist som på finlandssvenskt håll framhållits sedan 1950-talet. Den så kallade skolprogramkommitté som tillsattes 1956 för att utreda möjligheten att grunda en svenskspråkig lärarhögskola tog i en rapport 1959 ställning mot att en svenskspråkig lärarhögskola skulle grundas med motiveringen att det svenskspråkiga studerandeunderlaget var för litet. För att kompensera för avsaknaden av en svenskspråkig lärarhögskola föreslog kommittén bland annat att man skulle inrätta en tvåårig studentbaserad utbildningslinje vid Ekenäs seminarium, där undervisningsprogrammet skulle motsvara programmet vid de finskspråkiga lärarhögskolorna. En första årgång studenter antogs till den linjen hösten 1959.¹⁴ Studenter hade också tidigare kunnat bli folkskollärare genom att de togs in på seminariets tredje eller fjärde klass, men med det nya arrangemanget uppstod två parallella system. Studerande som inte avlagt studentexamen men som ville gå den studentbaserade linjen hänvisades till en tvåårig förberedande utbildning vid seminariet i Nykarleby. Genom att ansvaret för den studentbaserade linjen överläts åt Ekenäs seminarium, medan Nykarleby seminarium fick ta hand om den förberedande utbildningen, aktualiserades en regional finlandssvensk dragkamp mellan Österbotten och södra Finland. Denna hade kunnat skönjas sedan 1930-

¹² Lasse Kangas, 'Jyväskylän seminaarin synty', Pii Einonen, Petri Karonen & Toivo Nygård (toim.), *Jyväskylän yliopiston historia. Osa I. Seminaarin ja kasvatusopillisen korkeakoulun aika 1863–1966* (Jyväskylä 2009), s. 111.

¹³ Veli Nurmi, *Maamme opettajakorkeakoulut: kasvatustieteellinen perustutkimus*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 87 (Helsinki 1987), s. 245–246. Lärarhögskolan i Uleåborg blev ordinarie 1957 och 1958 landets första akademiska lärarutbildningsinstitution när den införlivades med Uleåborgs universitet som grundades samma år.

¹⁴ Gösta Cavonius, *Från läroplikt till grundskola. Finlandssvensk folkskola under ett halvsekel, 1921–1972*. SLSF 482 (Helsingfors 1978), s. 208–210, 220; Andersson 1993a, s. 190. År 1958 hade riksdagen antagit en lag som slog fast att utbildningen av folkskollärare skulle utgå från mellanskolans lärokurs och bli fyraårig. Detta innebar att folkskola inte längre var en tillräcklig grundutbildning för blivande lärare.

talet och skulle åter aktualiseras under det följande årtiondet när den nya lärarutbildningens placering blev föremål för en livlig regionalpolitisk debatt.¹⁵

Skolprogramkommitténs andra förslag för att kompensera avsaknaden av en svenskspråkig lärarhögskola fick beröringspunkter med Åbo Akademi och gav upphov till en diskussion om akademins ansvar för landets svenskspråkiga lärarutbildning. I sitt betänkande föreslog kommittén nämligen att en pedagogisk avdelning skulle inrättas vid akademien. Till avdelningens uppdrag skulle höras att erbjuda pedagogisk undervisning som gav ämneslärarbehörighet och att allmänt tillfredsställa de varierande behov av pedagogisk kompetens som landets svenskspråkiga skolväsende hade. Avdelningen skulle fungera som ett slags högskola som i huvudsak arbetade med tillfälliga timlärare och föreläsare, men även några permanenta tjänster skulle inrättas, bland annat en professur och ett lektorat i pedagogik. Den professur som man föreslog att skulle inrättas vid avdelningen skulle vara ny för Åbo Akademi i den meningen att någon lärostol i pedagogik tidigare inte hade funnits inom universitetet; ämnet var inget som någon av de donatorer som lade grunden för Åbo Akademi i tiderna hade prioriterat.¹⁶

År 1961 lade Svenska Finlands folktingsfullmäktige, Finlands svenska läroverksförening och Finlands svenska folkskolläraryrkesförbund fram ett förslag som följde de riktlinjer som Skolprogramkommittén presenterat två år tidigare. Man talade nu om ett pedagogiskt institut som skulle inrättas i anknytning till Humanistiska fakulteten vid Åbo Akademi, vilket återaktualiserade diskussionen om behovet av att skapa en svenskspråkig motsvarighet till den pedagogiska högskolan i Jyväskylä. För att belysa den ojämlika situation mellan språkgrupperna som höll på att uppstå lyfte man bland annat fram att högskolan i Jyväskylä hade ett sextiotal ordinarie tjänster, varav ett tjugotal i professorskategorin.¹⁷ Samma år tog Åbo Akademis konsistorium initiativ till att ett pedagogiskt institut med en fast organisation skulle inrättas. Institutet skulle ha i uppdrag

¹⁵ Cavonius 1978, s. 208–210; Andersson 1993a, s. 189–191.

¹⁶ Cavonius 1978, s. 208–210, 220; Andersson 1993a, s. 190. Lektorns uppgift skulle vara att ordna kurser och koordinera den pedagogiska undervisningen inom avdelningen.

¹⁷ *Hufvudstadsbladet* 17.9.1964. I detta förslag förespråkade man att det pedagogiska institutet skulle ha två professorer och två lektorat.

att tillgodose de svenskspråkiga folkskollärarnas behov av fortbildning och att ge blivande ämneslärare pedagogisk kompetens – samt att på ett allmänt plan tillgodose behovet av pedagogisk undervisning och forskning inom akademien. För att målet skulle uppnås behövde enligt konsistoriet professurer i pedagogik, didaktik och psykologi inrättas vid institutet. Övriga lärarkrafter skulle erbjuda undervisning i bland annat talteknik, audiovisuell metodik, skollagstiftning, skolhygien och mentalhygien. Eftersom det uppdrag det pedagogiska institutet förväntades handha uppfattades som en specialutbildning som statsmakten egentligen borde ansvara för ansökte akademien om statlig finansiering för institutet.¹⁸

Trots de initiativ som togs för att få till stånd en pedagogisk avdelning eller ett pedagogiskt institut vid Åbo Akademi lades planerna under de närmaste åren på is. När inte heller den studentbaserade linjen vid Ekenäs seminarium kunde tillfredsställa den svenskspråkiga lärarkårens – och därmed hela den svenskspråkiga befolkningens – behov av en egen lärarhögskola fortsatte man att ändå lyfta fram de nackdelar avsaknaden av en sådan innebar. Som konkreta exempel togs bland annat Finlands svenskspråkiga folkskollärare som i medeltal hade en lägre utbildningsnivå än sina finskspråkiga kolleger, vilket i sin tur bidrog till att det var svårare för svenskspråkiga än för finskspråkiga att uppnå högre positioner inom skolväsendet.¹⁹

År 1964 tillsattes Kommissionen för svenskspråkig lärarutbildning som hade i uppdrag att utreda folkskollärarnas skolningsbas och deras behov av fortbildning. Trots att det inte ingick i kommissionens uppdrag att ta ställning till hur lärarutbildningen skulle organiseras ansåg den att det vore viktigt att grunda en treårig studentbaserad svenskspråkig lärarhögskola – och föreslog att den skulle verka i nära anslutning till Åbo Akademi.²⁰ Som

¹⁸ W.E. Nordström, *Academia Aboensis rediviva 1918–1968* (Ekenäs 1968), s. 546–547.

¹⁹ Cavonius 1978, s. 222–224. Lärarhögskolans placering hade även diskuterats på folkskolmötet i Uleåborg 1964, där de flesta deltagare understödde tanken på att helt och hållet förlägga den till Ekenäs. Det var i samband med detta möte som man vänt sig till Svenska Finlands folkting för att få till stånd en utredning; då detta inte lyckades hade man vänt sig till Undervisningsministeriet.

²⁰ Cavonius 1978, s. 210, 222–224. Kommissionen, även känd som Cavonius-kommissionen efter ordförande Gösta Cavonius, tillsattes 16.12.1964 på initiativ av Skolstyrelsens svenska avdelning. Övriga medlemmar var Nils Göran Engström, Hans F. von Schantz, Tore Modeen och Aarno Salervo. Sekreterare

placeringsort förespråkade kommissionen Åbo, men med förbehållet att högskolan kunde verka i Ekenäs seminariums utrymmen fram till dess att lämpliga utrymmen kunde hittas i Åbo. Det var även i det här skedet som den framtida regionala dragkampen fick sin början; en av kommissionens medlemmar, Nykarleby seminariums rektor Hans von Schantz, gjorde en reservation och förespråkade Vasa som placeringsort.²¹

Den offentliga debatten kring frågan om placeringen tog fyr när sociologiprofessorn Erik Allardt i ett föredrag under den första finlandssvenska kulturkonferensen 1965 förespråkade att den svenskspråkiga lärarutbildningen skulle placeras i Vasa. Den livliga debatt som fördes under de följande åren – fram till 1971 när det slutliga beslutet fattades – kretsade till en början i huvudsak kring regionalpolitiska frågor men fick efter hand drag av kulturpolitisk debatt.²² Regionalpolitiska argument och målsättningar var aktuella i 1970-talets högskolepolitik, och det fanns en stark åsiktsriktning som hävdade att regional ojämlikhet skulle motverkas genom att alla, oberoende av boningsort, skulle ha tillgång till högre utbildning. Regionalt förankrade intressegrupper arbetade för att högskolor och universitet skulle grundas i den egna regionen; tillgången till högre utbildning ansågs vara av största vikt både symboliskt och med tanke på regionens möjligheter att utvecklas kulturellt, intellektuellt och ekonomiskt.²³ Den typen av regionala intressen var starka även i det svenska Österbotten, där man 1969 grundade Svenska Österbottens högskoleförening r.f., vars främsta uppdrag var att ”anordna och stöda akademisk undervisning på svenska i Österbotten”.²⁴

Följande kommission, den av Undervisningsministeriet tillsatta Lärarutbildningskommissionen (1965–1967), var nationell och hade i uppdrag att så långt

var Ragnar Mannil. Av kommissionens rapport framgick att andelen studenter bland folkskollärare på finskspråkigt håll var 60 %, medan den bland svenskspråkiga var 20 %.

²¹ Cavonius 1978, s. 222–224. Lärarhögskolans placering hade även diskuterats på folkskolmötet i Uleåborg 1964, där de flesta deltagare understödde tanken på att helt och hållet förlägga den till Ekenäs. Det var i samband med detta möte som man vänt sig till Svenska Finlands folkting för att få till stånd en utredning; då detta inte lyckades hade man vänt sig till Undervisningsministeriet.

²² Andersson 1993a, s. 192–193; Cavonius 1978, s. 234–250.

²³ Välimaa 2001, s. 29.

²⁴ Carina Sundqvist, 'Historik över 30 år av arbete för universitetsutbildningen i Österbotten', i *Det svenskösterbottniska lyftet. Svenska Österbottens högskoleförening 30 år. Österbottnisk årsbok 1999*. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska samfundet nr 61 (Vasa 1999), s. 1.

som möjligt förbereda en total förnyelse av lärarutbildningen. Vid det här laget var det redan klart att en ny grundskolelag skulle bli antagen inom några år. Kommissionen saknade befogenhet att fatta några slutgiltiga beslut, men den skulle bereda frågan så långt som möjligt. En central tanke som kommissionen framförde i den utredning den gav år 1967 var att lärarutbildningen skulle organiseras med utgångspunkt i åldersstadier (från barnträdgård till gymnasium); utbildningen skulle alltså se olika ut för studenter som skulle bli klasslärare i grundskolan och för dem som skulle bli ämneslärare i grundskolans högstadium och i gymnasiet. Även om de olika inriktningarna förutsatte en viss grad av specialisering var en central utgångspunkt att alla former av lärarutbildning skulle bygga på en gemensam pedagogisk grund. Denna skulle stärka lärarnas yrkesidentitet och höja deras förmåga att samarbeta i framtidens enhetsskola. Därtill föreslog kommissionen att lärarutbildningen skulle ske vid pedagogiska högskolor med nära anknytning till universitet.²⁵

Lärarutbildningskommissionen omfattade tanken på att en lärarutbildningsenhet skulle inrättas på svenskt håll men tog inte ställning till var den skulle placeras. Representanten för den svenskspråkiga lärarutbildningen i kommissionen, Gösta Cavonius, hade poängterat att frågan uteslutande var att betrakta som en intern finlandssvensk angelägenhet. På Svenska Finlands folktings möte i slutet av 1966 presenterade Cavonius en pro memoria där han lade fram ett förslag till hur frågan om den svenskspråkiga lärarutbildningens placering skulle formuleras. Målet var att kunna belysa hur den svenskspråkiga lärarutbildningens förutsättningar skilde sig från den finskspråkiga lärarutbildningens. Den svenska lärarutbildningsenheten skulle till sin storlek förbli anspråkslös i förhållande till sina finskspråkiga motsvarigheter och skulle förutom med Åbo Akademi samarbeta med Helsingfors universitet. På mötet fick de regionala synpunkterna en framträdande roll. Fullmäktige stödde i princip tanken på att

²⁵ Cavonius 1978, s. 224–225. Kommissionen leddes av professor Matti Koskenniemi och kallas efter honom även Koskenniemi-kommissionen. Övriga medlemmar var direktörerna för skolväsendet Gösta Cavonius och Kauko Haahtela, professorerna Oiva Kyöstiö och Martti Takala samt Urho Somerkivi från Skolstyrelsen. Kommissionen föreslog olika alternativa former för de pedagogiska högskolorna; de skulle antingen kunna grundas endast på universitetsorter, alternativt kunde vissa avdelningar finnas på annan ort eller seminarierna ombildas till högskolor.

lärarutbildningen skulle placeras i Vasa och tog ställning till den regionala frågan genom att konstatera att det var önskvärt att även andra former av akademisk utbildning i framtiden skulle erbjudas i Österbotten.²⁶ Även den interna lärarutbildningskommitté som Åbo Akademi tillsatte 1968 konstaterade i sitt betänkande i slutet av året att det skulle innebära en ”uppenbar försämring av lärarutbildningens kvalitet” om lärarutbildningsanstalten inte blev placerad på en universitetsort.²⁷

Efter att lagen om grundskolan hade stadfästts tillsattes ytterligare en statlig kommitté, den så kallade Grundskollärarkommittén, som under ledning av Veli Nurmi skulle göra upp konkreta planer för utbildningen av lärare för grundskolan. Kommittén slog med hänvisning till det betänkande som getts av Åbo Akademi fast att den svenskspråkiga lärarutbildningsenheten borde ingå i Åbo Akademi. Lärarutbildningsanstalten skulle få kalla sig lärarutbildningsinstitution och ha en egen intern organisation.²⁸ När slutligen lagen och förordningen om lärarutbildningen trädde i kraft år 1973 var resultatet för den svenskspråkiga lärarutbildningens del att den pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi övertog klasslärarutbildningen från seminarierna i Ekenäs och Nykarleby, vilka samtidigt drogs in, och ämneslärarutbildningen från Svenska normallyceet och Svenska flicklyceet i Helsingfors.²⁹

Betraktat ur universitetssamfundets perspektiv hade initiativet till den nya lärarutbildningen och grundandet av pedagogiska fakulteter tagits externt. Den nya akademiska utbildningen var ett följd av en förändrad syn på grundutbildningen, som i sin tur gav upphov till en beställning på en ny form av utbildning för en specifik yrkesgrupp i samhället. Att en akademisk utbildning för klasslärare utvecklades på 1970-talet var alltså

²⁶ Andersson 1993a, s. 190; Cavonius 1978, s. 226, 242–243.

²⁷ Andersson 1993a, s. 192–193.

²⁸ Den så kallade Nurmi-kommittén presenterade sin plan i mars 1969. Av kommitténs 15 medlemmar var en svenskspråkig, professor Carl-Eric Thors. Cavonius 1978, s. 229–230.

²⁹ Ines Sjöblom, ’Institutionen för lärarutbildning’, Solveig Widén (red.), *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner III. Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten. Pedagogiska fakulteten* (Åbo 1993), s. 224. Fakulteten tog också över den textillärarutbildning som funnits vid Ekenäs seminarium. Därtill etablerades nya utbildningar av lärare i tekniskt arbete och speciallärare, medan utbildning av lärare för yrkesläroanstalter och i ämnena huslig ekonomi, musik och gymnastik reglerades genom samarbetsavtal med andra utbildningsanstalter.

inte ett resultat av en inomvetenskaplig utveckling, utan i huvudsak ett svar på ett behov som vuxit fram utanför vetenskapssamfundet. Processen som helhet är ett belysande exempel på hur förändringar i samhället kan leda till att det uppstår efterfrågan på en ny utbildning och på hur dess förläggande till ett universitet förutsätter att både utbildningens akademiska innehåll och det kunskapsobjekt som den baserar sig på måste formuleras och motiveras. Samtidigt kan den utgöra ett belysande exempel på hur man försöker stärka en särskild yrkesgrupps status genom att höja dess utbildningsnivå. Flera andra utbildningar – t.ex. inom hälsovård, bioteknik och informationsteknik – genomgick under 1970- och 1980-talen motsvarande akademiseringsprocesser.³⁰

Den nya utbildningens möjligheter och utmaningar

När Pedagogiska fakulteten inledde sin verksamhet hösten 1974 hade den nya akademiserade lärarutbildningen förberetts i flera år i kommittéer och arbetsgrupper. Dessa hade haft en mängd frågor att ta ställning till, vad gällde såväl praktiska arrangemang, administrativ organisation, undervisningens innehåll som den pedagogiska forskningens kunskapsobjekt. Den långa förberedelsefasen till trots dök nya frågor upp efter hand som verksamheten kom i gång.³¹ Under de första läsåren ställdes frågor med relevans för innehållet tidvis i skuggan av rent praktiska angelägenheter som berörde exempelvis administration och utrymmen och som behövde få en lösning.³² Pedagogiska fakulteten

³⁰ Tony Becher & Paul Trowler, *Academic Tribes and Territories. Intellectual Inquiry and the Cultures of Disciplines*. Ballmoor, Buckingham: Society for Research into Higher Education 2001, s. 15–16, 170–171. Becher och Trowler skiljer mellan nya akademiska discipliner/utbildningar som upp sådana som uppkommer internt respektive externt i förhållande till vetenskapssamfundet. Den centrala skillnaden ser de i var den viktigaste drivkraften ligger. Internt uppkommer de framför allt genom att deldiscipliner genom institutionalisering steg för steg lösgörs från huvuddisciplinen och blir självständiga. Alterantivt kan en ny disciplin formas utifrån en tvärvetenskaplig kombination av flera etablerade discipliner, som t.ex. kvinnovetenskapen på 1970- och 1980-talen.

³¹ Arto Kallioniemi, Auli Toom, Martin Ubani & Heljä Linnansaari, 'Esipuhe. Akateemisen luokanopettajakoulutuksen kehityksestä Suomessa', i Arto Kallioniemi, Auli Toom, Martin Ubani & Heljä Linnansaari (toim.), *Akateeminen luokanopettajakoulutus. 30 vuotta teoriaa, käytäntöä ja maistereita*. Kasvatusalan tutkimuksia 52. Suomen kasvatusstieteellinen seura (Turku 2010), s. 15.

³² Enligt Patrick Bruun hade flera av de större principiella frågorna som gällde undervisningens och forskningens innehåll i inledningsskedet hamnat i skymundan, eftersom fakultetens personal under det första läsåret tvingats lägga energi på att "skaffa fram det akademiska livets nödtröft, papper och pennor,

inrymdes hösten 1974 i Vasa svenska flicklyceums byggnader vid Kyrkoesplanaden 12–14. I dessa var fakulteten från början trångbodd, vilket för sin del bidrog till att de rumsliga förhållandena ur varken personalens eller studenternas perspektiv erbjöd optimala förutsättningar för verksamheten. Under de följande åren genomfördes en rad renoveringar och ombyggnader, men en mera långsiktig lösning på utrymmesproblematiken hittades först när nybygget Didacticum på Kyrkoesplanaden 11 kunde tas i bruk läsåret 1986–1987.³³

Samuel Lindgrén som våren 1974 utnämndes till Pedagogiska fakultetens första kanslichef – och satt kvar på posten fram till 1987 – redogjorde i fakultetens 10-årshistorik 1985 för de utmaningar som hade varit särskilt aktuella under de första åren. Till dessa hörde uppgiften att få fakulteten – med ett studieupplägg som delvis avvek från de övriga fakulteternas och som reglerades av statliga författningar – att fungera som en integrerad del av det övriga Åbo Akademi som på 1970-talet ännu fungerade som ett privat universitet. Även skötseln av den ekonomiska förvaltningen bjöd på en rad utmaningar, eftersom fakulteten till skillnad från de övriga fakulteterna finansierades med statliga medel.³⁴ Många olika interna och externa aktörer vilkas intressen måste beaktas var involverade i verksamheten; förutom Åbo Akademis interna organisation utövade bland annat Undervisningsministeriet och Skolstyrelsen styrning av lärarutbildningen. Därtill måste man få till stånd en fungerande administrativ lösning i samarbetet med Helsingfors universitet. I det uppdrag akademins pedagogiska fakultet hade getts ingick även att erbjuda pedagogisk utbildning åt svenskspråkiga studerande vid Helsingfors universitet som skulle bli ämneslärare. För att detta samarbete skulle fungera måste de två

skrivmaskiner och formulär för femårsprogram”. Patrick Bruun, ’Pedagogiska fakulteten – en hjärtpunkt i den svenska högskolesektorn’, i Håkan Andersson (red.), *Lärarutbildning mot nya mål. Svensk lärarutbildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo Akademi 1975), s. 17.

³³ Sjöblom 1993, s. 222; Andersson 1993a, s. 200–201; Håkan Andersson, ’Lärarens nyckelroll i kommande reformarbete. Tal vid inskriptionen 2.9.1975’, Håkan Andersson, *Österbotten och lärdomen. Tal och artiklar kring Åbo Akademis verksamhet i Österbotten 1974–2000*. Specialutgåva från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi: specialutgåva nr. 3 (Åbo 2007), s. 20. Innan Didacticum stod färdigt måste ägde undervisningen i vissa ämnen, t.ex. textilslöjd, teknisk slöjd och teckning, i hyrda utrymmen som låg åtskilt från den övriga fakulteten.

³⁴ Samuel Lindgrén, ’Lärarutbildningsenhetens administrativa modell’, *Lärarutbildning mot nya mål. Svensk lärarutbildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo 1975), s. 73.

universiteten till exempel komma överens om vilken administrativ ställning dessa studenter skulle ha under den tid de avlade sina pedagogiska studier i Vasa.³⁵

Medan de utpräglat administrativa utmaningarna hade föga relevans för undervisningens innehåll, hade andra praktiska frågor det i högre grad. Detta gällde inte minst rekryteringsfrågan, som var central när den nya lärarutbildningen inledde sin verksamhet. Grundandet av pedagogiska fakulteter innebar en avsevärd ökning av antalet tjänster i pedagogik vid landets universitet. När antalet professorer och tf. professorer i pedagogiska ämnen nationellt hade varit ca 20 i början av 1970-talet, hade deras antal vid slutet av 1990-talet ökat till 140.³⁶ För Pedagogiska fakulteten i Vasa tillsattes ett första tillfälligt kollegium i december 1972.³⁷ Den första professuren vid fakulteten var en professur i pedagogik och didaktik, och den blev senare ändrad till en professur i pedagogik med inriktning på lärarutbildning. Till dess första innehavare utnämndes våren 1974 filosofie licentiat Håkan Andersson, som till sin bakgrund var historiker och hade fördjupat sig i utbildningshistoriska frågor, med fokus på historieundervisningen i storfurstendömet Finlands skolor från mitten av 1800-talet till 1917. Andersson disputerade för doktorsgraden år 1979 och innehade professuren till år 1982. Hans insats spelade en central roll för hur fakultetens verksamhet utvecklades under de tio första åren.³⁸ Han hade redan innan fakulteten inledde sin verksamhet suttit med i flera av de arbetsgrupper som förberedde verksamheten. Andersson fungerade också som fakultetens dekanus de tre första åren (1974–1977) varefter han efterträddes på posten av lektor Gustav Björkstrand (1977–1978) och tf. biträdande professor Vidar Hannus (1978–1981).³⁹

³⁵ Fogel 1975, s. 15–16.

³⁶ Hannu Simola, 'Kouluhallituksen varjosta tieteen valoon – kasvatustiede ja opettajankoulutuksen tieteenalaistuminen', Joel Kivirauma & Risto Rinne (toim.), *Suomalaisen kasvatustieteen historia – lyhyt oppimäärä*. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksen tutkimuksia A:182 (Turku 1997), s. 215.

³⁷ Fogel 1975, s. 15–16.

³⁸ Andersson hade studerat historieundervisningen redan i sin avhandling pro gradu och det var också temat för hans doktorsavhandling med titeln *Kampen om det förflutna: studier i historieundervisningens målfrågor i Finland 1843–1917*. Acta Academiae Aboensis. Ser. A. Humaniora (Åbo 1979).

³⁹ För en förteckning över dekaner och andra innehavare av administrativa tjänster vid Pedagogiska fakulteten under den aktuella perioden, se Andersson 1993a, s. 207.

När fakulteten inledde verksamheten 1974–1975 var dess sammanlagda personalstyrka 31 personer.⁴⁰ Från starten fanns vid fakulteten förutom professuren i pedagogik också biträdande professorer i modersmålets didaktik och i de matematiska ämnenas didaktik. Kollegiet fortsatte att växa under det första läsåret, och när det andra läsåret inleddes hösten 1975 hade det utökats med biträdande professorer i det engelska språkets didaktik och i det finska språkets didaktik samt med en lektor i religion.⁴¹ Trots en rätt kraftig ökning av antalet tjänster vid fakulteten hade det visat sig vara en utmaning att hitta behöriga sökande till de ledigförklarade tjänsterna. Inom universitetet betonades vikten av tålmod; det måste få ta tid att bygga upp en fakultet från grunden. Samtidigt som man betonade att det var viktigt att försäkra sig om att svenskspråkiga lärarstudier i framtiden skulle undervisas av en lärarkår som uppfyllde höga kvalitativa krav, poängterades det att de anställda vid fakulteten måste få tid och utrymme att hitta och utbilda kvalificerade lärare och forskare. Personalen måste garanteras arbetsro för att ha möjlighet att skapa och forma egna fungerande arbetsrutiner, och av rent praktiska skäl var det inledningsvis nödvändigt att delvis ge avkall på kravnivåerna. Problemet med att hitta formellt behörig personal skulle lösas sig med tiden, och medan man inväntade att så skulle ske var det viktigt att Åbo Akademiens övriga fakulteter stödde Pedagogiska fakulteten i dess ambition att erbjuda en så god undervisning som möjligt.⁴²

Eftersom det var fråga om en ny typ av utbildning var det ingen överraskning att utbudet av personer som kunde kombinera de djupa ämneskunskaper och den didaktisk-pedagogiska kompetens som på längre sikt efterfrågades av lärarutbildarna var begränsat. Detta var en utmaning som Åbo Akademiens pedagogiska fakultet delade med de pedagogiska fakulteterna vid landets finskspråkiga universitet. En skillnad var förvisso att den svenskspråkiga lärarutbildningen inte i samma omfattning som sina finskspråkiga motsvarigheter kunde rekrytera personal från lärarhögskolor, eftersom någon sådan inte fanns på svenskspråkigt håll. Däremot rekryterades en del av personalen från seminarierna,

⁴⁰ Till den administrativa personalen hörde förutom tjänsten som byråchef en ekonom, en notarie, en studierekreterare och en kanslist. Andersson 1993a, s. 196.

⁴¹ Andersson 1993, s. 197. Därtill hade specialpedagogik och vuxenpedagogik tillkommit som nya examensämnen.

⁴² Fogel 1975, s. 15–16.

där man redan år 1968 formellt hade börjat utbildat klasslärare för den framtida grundskolan. Åren 1968–1974 kan därmed betraktas som en övergångsfas som förberedde och underlättade lärarutbildningens flyttning till universitetet. Att klasslärarutbildningen inleddes vid seminariet och att en del av lärarutbildarna därifrån fortsatte sin karriär vid Pedagogiska fakulteten innebar samtidigt att seminarietraditionen särskilt under de första åren levde kvar och influerade den nya lärarutbildningen vid universitetet.

Frågan om lärarresurserna hade vid sidan av den kvalitativa aspekten även en kvantitativ aspekt. Under de inledande åren lyfte man fram behovet av att öka antalet tjänster, men möjligheterna att förverkliga en ökning begränsades inte minst av att åren 1975 och 1976 var ”ekonomiska nödår” på ett nationalekonomiskt plan. Detta påverkade självklart även statens möjligheter att tilldela de nygrundade pedagogiska fakulteterna resurser. När verksamheten inleddes fick man vid de pedagogiska fakulteterna därmed ställa in sig på att det skulle dröja flera år innan antalet tjänster skulle vara lika många som vid de seminarier de ersatt. På svenskspråkigt håll uttryckte man därtill farhågan om huruvida landets svenskspråkiga befolkning över huvud utgjorde en tillräckligt stor demografisk rekryteringsbas för att tillfredsställa den nya fakultetens behov av behörig personal. Frågan var i högsta grad relevant ur ett samhällsligt perspektiv och med tanke på landets tvåspråkighet; ett tillräckligt antal välkvalificerade lärare var en absolut förutsättning för att landets svenskspråkiga undervisningssektor skulle kunna garantera undervisning av hög kvalitet.⁴³

En praktisk fråga som under de första åren väckte diskussion var det geografiska avståndet mellan Pedagogiska fakulteten i Vasa och akademins övriga fem fakulteter i Åbo. Avståndet hade väckt debatt i den regionalpolitiska kampen om fakultetens placering, och frågan var när det kom till de praktiska arrangemangen inte helt slutdiskuterad ens efter att det slutliga beslutet om placeringen fattats 1971.⁴⁴ Avståndet hade betydelse inte minst för

⁴³ Patrik Bruun beskrev den vetenskapliga återväxten bland Finlands svenskspråkiga inom många discipliner som ”beklämmande liten”. Bruun 1975, s. 18.

⁴⁴ Fogel 1975, s. 14. Kansler von Wright tillstod att debatten hade fått honom att ”skämmas på den finlandssvenska befolkningens vägnar” och efterlyste framöver en mera konstruktiv debatt. von Wright 1975, s. 8–10.

hur de blivande ämneslärnarnas studiegång byggdes upp. Att dessa studerade sitt huvudämne i Åbo eller Helsingfors men fick sin lärarbehörighet i Vasa innebar att de inte kunde avlägga sina pedagogisk-didaktiska studier parallellt med studierna i huvudämnet. På denna punkt skilde sig Åbo Akademis pedagogiska fakultet från sina motsvarigheter vid de finskspråkiga universiteten, vid vilka de pedagogiska fakulteterna låg på samma ort som de övriga fakulteterna – och där möjligheterna att integrera de pedagogiska studierna med studierna i huvudämnet därmed var mera flexibla.

De blivande klasslärarna avlade studierna i sin helhet i Vasa, vilket innebar att det geografiska avståndet för deras del hade mindre betydelse än för ämneslärarstudenterna. Helt betydelselöst var avståndet ändå inte heller för denna grupp av studerande. En faktor som kunde uppfattas som en nackdel var att fakulteten i Vasa hade begränsade möjligheter att erbjuda fakultets- och disciplinöverskridande synergieffekter i samma utsträckning som man kunde göra vid de universitet där den pedagogiska fakulteten fysiskt verkade i anslutning till de övriga fakulteterna. Blivande klasslärare hade exempelvis begränsade möjligheter att studera sina specialiseringsämnen vid universitetets ämnesinstitutioner som fanns i Åbo.⁴⁵

Avståndet kunde betraktas som en utmaning också på ett mera principiellt plan. Lärarutbildningen skulle vara akademisk, och det existerade en opinion som hävdade att en studiemiljö som präglades av disciplinär mångfald och akademiska traditioner var en förutsättning för att de studerande skulle kunna utveckla en akademisk identitet. I Vasa verkade sedan 1968 visserligen en finskspråkig handelshögskola, men inte ens handelshögskolan och Pedagogiska fakulteten sammantagna utgjorde ett sådant akademiskt samfund som kunde stöda uppkomsten av en akademisk identitet i traditionell bemärkelse. För att säkerställa att framtidens akademiskt utbildade lärare skulle få studera i en stimulerande akademisk miljö och känna sig delaktiga i ett akademiskt samfund, något som motverkade risken att de fastnade i ett tillstånd av ”intellektuell stagnation och självtillräcklighet”, framhölls vikten av att arbetet för att bredda utbudet på högre

⁴⁵ Bruun 1975, s. 17. Med hänvisning till det geografiska avståndet lyfte Bruun även fram behovet av att skapa fungerande förbindelser mellan Åbo och Vasa.

utbildning i Vasa måste fortgå. Lika viktigt var det att fakulteten i Vasa, som Svenskfinlands enda lärarutbildningsinstitution, inte isolerades geografiskt från landets övriga svenskspråkiga regioner – eller för den delen – från det finskspråkiga Finland.⁴⁶

Från början av 1980-talet inleddes en betydande expansion av den akademiska miljön i Vasa. Vid stadens finskspråkiga handelshögskola började man erbjuda humanistisk utbildning år 1980 och samhällsvetenskaplig utbildning år 1983. Handelshögskolan förvandlades till Vasa högskola och slutligen år 1992 till Vasa universitet. Också utbudet av akademiska studier på svenska ökade i början av 1980-talet. År 1981 började Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten i Åbo erbjuda samhällsvetenskaplig utbildning som var utlokaliserad till Vasa. Denna samhällsvetenskapliga utbildning flyttades år 1984 institutionellt över till Pedagogiska fakulteten, där den utgjorde en statsvetenskaplig sektion. År 1986 inledde den vårdvetenskapliga institutionen sin verksamhet inom fakulteten. Några år senare lösgjordes denna från Pedagogiska fakulteten och blev en egen fakultet. Åbo Akademi hade nu två fakulteter i Vasa, vilka år 1992 tillsammans skulle bilda Österbottens högskola.

En akademisk lärarutbildning

Pedagogiken vid Åbo Akademi före lärarhögskolan

Åren 1974–1980 – den fas som Håkan Andersson kallar för den ”odifferentierade fakultetens tid” – var Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi i praktiken identisk med akademins lärarutbildningsenhet.⁴⁷ Under denna tid var den examen som blivande klasslärare i grundskolan avlade en treårig lägre högskoleexamen som kan betecknas som halvakademisk. I praktiken uppvisade lärarutbildningen betydande likheter med den utbildning som hade erbjudits vid de pedagogiska högskolor som redan tidigare existerat

⁴⁶ von Wright 1975, s. 7. von Wright såg upprätthållandet av en levande kontakt till det finskspråkiga Finland som lika viktig för bevarandet av det svenska språket och det finlandssvenska kulturarvet som de svenskspråkigas interna enhet, och använde såväl Åbo Akademi som Helsingfors universitet som belysande exempel. Å ena sidan pekar han på den förlust det skulle ha inneburit för Helsingfors universitet om det i samband med mellankrigstidens språkstrid helt och hållet hade förfinskats, å andra sidan på det mervärde Åbo Akademi grannskap till finskspråkiga Åbo universitet förde med sig.

⁴⁷ Andersson 1993a, s. 194.

på finskspråkigt håll. Likaså fanns det en stark kontinuitet från Ekenäs seminarium, som sedan 1968 hade utbildat klasslärare på svenska för grundskolans lågstadium på en treårig studentbaserad linje. Vid respektive universitet fungerade lärarutbildningsenheterna i praktiken som fristående lärarutbildningsenheter som kunde jämföras med de pedagogiska högskolor som var vanliga i många europeiska länder, t.ex. i Tyskland (*Pädagogische Hochschule*). När den finländska lärarutbildningsreformen förbereddes hade man även blickat mot Sverige där man sedan 1960-talet liksom i Finland diskuterat behovet av att reformera utbildningen och där den förlades till universiteten år 1977.⁴⁸

Lärarutbildningens institutionella anknytning till universiteten bidrog ändå till att de som var involverade i verksamheten tvingades ta ställning till var lärarutbildningen stod i förhållande till det som ansågs känneteckna ”det akademiska”. Att den lärarutbildning som gavs vid de pedagogiska fakulteterna förväntades bygga på en vetenskaplig grund var en av de mest centrala skillnaderna i förhållande till den renodlat yrkesförberedande lärarutbildning som seminarierna hade erbjudit. Att lärarutbildningen i samband med att grundskolan infördes flyttades till universiteten innebar ändå inte att pedagogiken fram till dess skulle ha varit okänd som akademiskt ämne.⁴⁹ Tvärtom knöt de som förespråkade läraryrkets akademisering gärna an till en historisk kontinuitet, inte minst till det teologiska och pedagogiska seminarium som vid den gamla akademien i Åbo åren 1807–1828, vars syfte det var att förbereda lärare för yrkeslivet genom att öva upp dem i praktiska pedagogiska färdigheter i ett akademiskt sammanhang.⁵⁰ Georg von Wright hävdade till exempel att de tankar som legat bakom det tidiga 1800-talets seminarium hade slående likheter med den pedagogiska idé som 1970-talets lärarutbildningsreform grundade sig på, nämligen att utbildningen av lärare skulle vara integrerad med universitetsstudier och att lärarutbildning över lag skulle ha en självskriven plats i universitetets verksamhet. Han

⁴⁸ Kansanen 2012, s. 38–39. Lärarutbildningen vid Helsingfors universitet gavs t.ex. vid Helsingin opettajankoulutuslaitos, som mer eller mindre fungerade som en fristående inrättning. Enligt Pertti Kansanen var nivån på klassläraresexamen under den tid utbildningen var treårig i själva verket något lägre än nivån på kandidatexamen i medeltal

⁴⁹ Pertti Kansanen, ’Opettajankoulutus ja tutkimus’, i Michael Uljens (red.), *Kasvatustiede Suomessa 150 vuotta – Pedagogiken i Finland 150 år* (Helsingfors 2002), s. 47.

⁵⁰ Om det teologiska och pedagogiska seminariet, se: Matti Klinge, ’Undervisning och studier’, i Matti Klinge, Rainer Knapas, Anto Leikola, John Strömberg, *Helsingfors universitet 1640–1990. Första delen. Kungliga Akademien i Åbo 1640–1808* (Helsingfors 1988), s. 544–551.

lyfte även fram rent praktiska likheter mellan det gamla seminariet och den nya lärarutbildningen; instruktionen för det tidiga 1800-talets seminarium hade föreskrivit att lärarkandidater skulle studera vid akademien i minst tre års tid, av vilka de skulle vara inskrivna vid seminariet under minst två år. Även den klasslärarutbildning som inleddes 1974 var fram till examensreformen 1979 treårig. Lärarkandidaterna vid det gamla seminariet i Åbo hade kompletterat den teoretiska undervisningen i pedagogik och didaktik med att auskultera och hålla övningstimmar vid Åbo katedralskola, som alltså kunde betraktas som ett slags motsvarighet till de nya pedagogiska fakulteternas övningsskolor.⁵¹

Det pedagogiska seminariet avvecklades i samband med den att den gamla akademien år 1828 flyttades till huvudstaden Helsingfors där den förvandlades till Kejsarliga Alexanders-universitetet. När universitetet fick nya statuter år 1852, instiftades en professur i pedagogik och didaktik som till en början placerades vid teologiska fakulteten men år 1859 flyttades till historisk-filosofiska fakulteten. Professuren tillsattes år 1855, och dess första innehavare var Lars Stenbäck som dock lämnade tjänsten efter bara några månader.⁵² Tjänsten stod för en koppling till utbildningen av ämneslärare vid läroverken genom att dess innehavare var inspektorer för det 1864 grundade normallyceet i Helsingfors, som fungerade som övningsskola för de studerande vid Helsingfors universitet som ville få ämneslärarbehörighet.⁵³ Denna koppling bröts på 1950-talet när den allt växande av mängden elever vid läroverken stärkte efterfrågan på läroverkslärare till den grad att alla lärarkandidater inte längre kunde auskultera i Helsingfors. Mellan åren 1955 och 1962 grundades finskspråkiga normallyceer i Jyväskylä, Åbo, Uleåborg, Joensuu och Tammerfors.⁵⁴

⁵¹ von Wright 1975, s. 1.

⁵² Michael Uljens, 'Pedagogiken i brytningen mellan det moderna och senmoderna', i Michael Uljens (red.), *Kasvatustiede Suomessa 150 vuotta – Pedagogiken i Finland 150 år* (Helsingfors 2002), s. 18–20. Stenbäck var prästvigd och rektor för Vasa Högre Elementarskola. En förordning som slog fast att professorn i pedagogik även leder lärarutbildningen antogs 1856.

⁵³ von Wright 1975, s. 2. von Wright nämner som två centrala förgrundsfigurer i kampen för att knyta lärarutbildningen till universitetet Jakob Tengström, som låg bakom grundandet av det pedagogiska seminariet i Åbo i början av 1800-talet och J.V. Snellman, som innehade professuren i pedagogik i Helsingfors efter dess första innehavare, skalden Lars Stenbäck.

⁵⁴ Andersson 1993a, s. 188.

Inte heller vid Åbo Akademi var pedagogiken en helt ny disciplin när Pedagogiska fakulteten inledde sin verksamhet år 1974. När lärarutbildningsreformen på 1960-talet förbereddes var det länge oklart vart den nya lärarutbildningen skulle knytas administrativt. När Cavonius-kommittén 1965 förespråkade att den svenskspråkiga lärarutbildningen institutionellt skulle kopplas till en svenskspråkig lärarhögskola i anslutning till Åbo Akademi, hade man vid akademien skridit till åtgärder för att vara förberedd för en sådan lösning ifall att den skulle komma att förverkligas. Man gjorde upp planer för en pedagogisk institution, som efter hand skulle byggas upp kring den professur i pedagogik som inrättades vid Humanistiska fakulteten 1966 och besattes inför läsåret 1967–1968. Den pedagogiska institutionen förblev till sin omfattning anspråkslös – en utvidgning blev inaktuell efter att beslutet att lärarutbildningen skulle förläggas till Vasa bekräftats – och hösten 1974 bestod dess kollegium av en professor, en lektor och en assistent. Professuren innehades då av Matti A. Sainio. Institutionen blev kvar i Åbo efter Pedagogiska fakultetens grundande, men förflyttades till Vasa efter examensreformen 1979 genom att den fick ansvar för det utbildningsprogram för administration, planering och forskning på det pedagogiska området som då inrättades. När fakulteten fram till 1979 i praktiken hade utgjorts av institutionen för lärarutbildning, bestod den nu av två institutioner.⁵⁵

Frågan om lärarutbildningens vetenskaplighet

Även om varken pedagogiken som akademisk disciplin eller kopplingen mellan universitet och lärarutbildning således var något nytt när de pedagogiska fakulteterna inledde sin verksamhet 1974, var de förändringar som 1970-talets lärarutbildningsreform förde med sig betydande. Pedagogiken som ämne utgjorde nu för första gången en självständig fakultet inom de finländska universiteten. De pedagogiska fakulteternas verksamhet var statsfinansierad och det var dessa fakulteter som skulle ansvara för utbildningen av lärare för grundskolan och gymnasiet. Detta innebar självklart att pedagogiken som disciplin fick en helt ny tyngd och synlighet inom universiteten och framför allt innebar det att antalet

⁵⁵ Andersson 'Pedagogiska institutionen. Institutionell uppbyggnad och vetenskaplig verksamhet', Solveig Widén (red.), *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner III. Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten. Pedagogiska fakulteten* (Åbo 1993b), 209–211; Fogel 1975, s. 13. Genom överflyttningen skapades i Vasa en miljö för pedagogisk forskning som motsvarade andra finska universitet. Den första kandidaten från den nya linjen fick sin examen 1984.

akademiskt utbildade pedagoger ökade kraftigt på ett nationellt plan. En viktig förändring var även att lärarutbildningen förenhetligades. Det parallellskolesystem som var rådande innan grundskolan infördes hade inneburit att även två parallella – och sinsemellan mycket olika – lärarutbildningssystem hade existerat. En av de viktiga förändringar som lärarutbildningens överförande till pedagogiska fakulteter resulterade i var att ämneslärarnas och klasslärarnas utbildning kom att bygga på en gemensam pedagogisk grund.⁵⁶

Det som skulle utgöra en gemensam nämnare för lärarna på grundskolans olika stadier var vetenskapligheten. Att lärarutbildningen institutionellt knöts till universiteten aktualiserade frågan om vad denna vetenskaplighet skulle bestå i, något som redan de kommittéer och arbetsgrupper som förberedde förnyelsen hade arbetat med. Att lärarutbildningen skulle bli vetenskaplig var ett centralt argument för dem som förespråkade att den skulle kopplas till pedagogiska fakulteter vid universiteten, och begreppen *vetenskaplig* och *vetenskaplighet* förekom frekvent i de utredningar, betänkanden och rapporter som kommittéerna och arbetsgrupperna publicerade. Esko Kähkönen som undersökte lärarutbildningens akademisering i slutet av 1970-talet anmärkte dock att arbetsgrupperna mera sällan hade definierat vad de i praktiken avsåg med denna vetenskaplighet. Enligt honom var en av de absolut största utmaningar som reformeringen av lärarutbildningen medförde därför att avgöra hur det vetenskapliga inslaget skulle tolkas och implementeras.⁵⁷

Utbildningens vetenskaplighet innebar ett avståndstagande till den tidigare seminarieutbildningen som formellt hade saknat koppling till det akademiska.⁵⁸ En viktig utgångspunkt för att förstå behovet av att reformera lärarutbildningen är seminarieutbildningen – med sina traditioner som sträckte sig tillbaka till 1860-talet – hade kommit till vägs ände. Lärarutbildningen måste reformeras inför de utmaningar samhällets

⁵⁶ Kansanen 2012, s. 37; Andersson 1993a, s. 188. Folkskollärarna utbildades vid seminarier och gjorde sina praktiska undervisningsövningar i seminarieskolorna, medan ämneslärarna vid läroverken studerade sitt huvudämne vid universitet och fick sin lärarbehörighet genom att auskultera vid en normalskola.

⁵⁷ Kähkönen 1979, s. 103, 129.

⁵⁸ Kansanen 2012, s. 37. Universiteten hade dock delvis försökt erbjuda möjligheter till fortbildning för folkskollärare genom de akademiska sommarkursers vilkas traditioner gick tillbaka till tidigt 1900-tal. Om de akademiska sommarkurserna i Åbo.

modernisering, den allmänna höjningen av landets utbildningsnivå och införandet av grundskolan medförde. En redogörelse för hur den nya universitetsanknutna utbildningen förväntades skilja sig från den tidigare seminarieutbildningen utgör därför en bra utgångspunkt när man vill förstå hur man såg på den nya vetenskapliga lärarutbildningen och på den akademiskt utbildade läraren. Medvetenheten om vikten av att utveckla lärarnas pedagogiska och metodiska kompetens på skolundervisningens alla stadier hade ökat, och det rådde enighet om att det pedagogiska och didaktiska inslaget i de blivande grundskolläraernas – såväl klassläraernas som ämnesläraernas – måste breddas och fördjupas.⁵⁹

I ett bredare perspektiv handlade det om att den dominerande synen på lärarens roll i samhället genomgick en förändring under efterkrigstiden och kom att anpassas till de ideal som generellt kännetecknade idén bakom den nya grundskolan. Håkan Andersson erbjuder i en artikel från 1981 – med rubriken ”Läraryrollen och den finlandssvenska lärarutbildningen” – en inblick i hur läraryrollen hade förändrats under de senaste årtiondena och pekar framför allt på hur den syn på folkskolläraren som folkbildare och folkfostrare som varit dominerande fram till 1950-talet ansågs ha blivit föråldrad. I det samhälle där folkskolan verkade hade folkskolläraerna förväntats representera bildningen och ansvara för att denna bildning förmedlades till lokalsamhället. Lärarna var ofta viktiga personer på ett lokalt plan där de fungerade som ”ideella, ekonomiska, andliga och religiösa ledare och inspiratörer”. Denna syn på läraren präglades även starkt av att de individer som valde att bli lärare förväntades uppfatta yrket som ett kall.⁶⁰

En viktig punkt som skilde de förväntningar som ställdes på blivande lärare i den nya grundskolan från de förväntningar som ställts på folkskollärare var att de förstnämnda inte i första hand skulle framstå som ”allvetare” vad gäller faktakunskap. Det som framför allt

⁵⁹ Cavonius 1978, s. 224–225; Fogel 1975, s. 12.

⁶⁰ Håkan Andersson, 'Läraryrollen och den finlandssvenska lärarutbildningen', *Föredrag och inlägg i pedagogiska frågor*. Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 11 (Åbo Akademi 1981), s. 41–43. Andersson utgår i sin översikt från en typologi som hade utvecklats av den tyska forskaren B. Gaebe och som även Esko Kähkönen hade använt i sitt verk *Opettajankoulutus Suomen koulunuudistuksessa v. 1958–1978* som utkommit två år tidigare, s. 41–43.

skulle känneteckna och förena alla lärare i grundskolan var att de hade specialiserat sig inom särskilda vetenskapliga kunskaps- och färdighetsområden, särskilt sådana som fokuserade på inläring. Med andra ord var den främsta gemensamma nämnaren för grundskollärarna att de delade en i vetenskapen grundad pedagogisk och didaktisk grund. Idealbilden av den akademiskt utbildade läraren var en individ som ägde färdighet att tänka kritiskt och självständigt, en bild som sammanföll med en allmänt omfattad föreställning om en bildad person generellt och en akademiskt utbildad person specifikt.⁶¹

Det kritiska och självständiga tänkandet var en färdighet som läraren skulle kunna överföra till eleverna, och en utmaning för den nya utbildningen blev därmed att avgöra hur denna färdighet i praktiken skulle förmedlas i undervisningen. Som rektor Fogel påpekade hösten 1974, förde det ju ingalunda per automatik med sig att en utbildning blev vetenskaplig genom att den institutionellt flyttades till ett universitet och började betecknas som akademisk.⁶² Vad utbildningens vetenskaplighet skulle bestå i behövde definieras, något som även var en förutsättning för att studenterna skulle kunna utveckla en disciplinär identitet. Stärkandet av den disciplinära identiteten blev desto angelägnare genom att det såväl inom det vetenskapliga samfundet som i den allmänna opinionen höjdes röster som uttryckte en viss misstro mot den nya lärarutbildning som de nygrundade pedagogiska fakulteterna erbjöd. Misstron tog sig delvis uttryck i en nedlåtande syn på eller ett ifrågasättande av utbildningens vetenskapliga nivå – eller i vissa fall på dess vetenskaplighet över lag.⁶³ Att sådana attityder inte var helt okända vid Åbo Akademi antyds av en del uttalanden som gjordes under Pedagogiska fakultetens första

⁶¹ Cavonius 1978, s. 224–225; Fogel 1975, s. 12–13, 15.

⁶² Fogel 1975, s. 12–13, 15. Även Pertti Kansanen har i sina texter som berör den finländska lärarutbildningen framhållit att man bör vara försiktig med att dra slutsatsen att en utbildning är vetenskaplig enbart för att den erbjuds av en akademisk institution. Man bör skilja mellan vad man i vardagligt tal avser med akademisk utbildning och utbildningens faktiska innehåll. Det är t.ex. ingen självklarhet att det i en magisterexamen ingår forskarutbildning och ett självständigt examensarbete. Kansanen 2012, s. 37–38.

⁶³ Pertti Kansanen har pekat på att de pedagogiska fakulteternas status inom vetenskapssamfundet inte var särskilt hög under 1970-talet. Pertti Kansanen, 'Kasvatustieteen huono maine', i Ari Kivelä & Ari Sutinen (red.), *Teoria ja traditio. Juhlakirja Pauli Siijanderille*. Kasvatusalan tutkimuksia 42. Suomen kasvatustieteellinen seura (Turku 2009), s. 275–277, 286). Enligt Kallioniemi et al. (2010, s. 15) underlättades situationen inte av att även en del fakulteternas lärare själv ifrågasatte den nya utbildningens betoning av vetenskaplighet.

verksamhetsår. Bland andra rektor Fogel framhöll att konsistoriet till en början varit ”skäligen svalt med avseende på sitt eget engagemang i lärarutbildningen”.⁶⁴

Några andra stora frågor som var aktuella inom universitetsväsendet under den tid som sammanföll med lärarutbildningens akademisering kom att påverka de diskussioner som fördes om den. Eftersom klasslärarutbildningen var ny inom universitetet, tvingades företrädarna för de nya fakulteterna ofta förhålla sig till sådana åsiktsriktningar inom den akademiska världen som såg den samtida utvecklingen inom den högre utbildningen som ett hot mot det traditionella bildningsuniversitetet. Farhågorna grundade sig i hög grad på den omvälvning som var i färd med att omforma den högre utbildningen i Finland på 1960- och 1970-talen; antalet universitetsstuderande i Finland mer än fördubblades mellan år 1960 och år 1970, från 25 300 till 60 700. År 1980 hade antalet universitetsstuderande ytterligare ökat med en fjärdedel, till 84 200.⁶⁵ Inom det akademiska existerade en opinion som menade att den kraftiga ökningen av mängden studenter var något som landets politiska etablissemang ”påtvingat” de motvilliga universiteterna; man beförde att universitetens förvandling från ”elitutbildningsinstitutioner” till ”massutbildningsinstitutioner” oundvikligt skulle resultera i en sänkning av utbildningens kvalitet. Den ökade studerandemängden satte ovillkorligen också press på att invanda arbets- och undervisningsformer måste förändras och förnyas, vilket likaså på sina håll väckte farhågor om att framtidens studenter skulle komma ut ur universiteterna med allt ytligare kunskaper.⁶⁶

En annan samtida diskussion som representanterna för de nya pedagogiska fakulteterna tvingades förhålla sig var frågan om den allmänna bildningens respektive den yrkesförberedande utbildningens ställning inom universiteterna. Personer som tog det

⁶⁴ Fogel 1975, s. 12–13. När verksamheten inleddes intygade Andersson (1975, s. 15) dock att akademien enad stod bakom fakulteten och att den inledde sitt första läsår i fast övertygelse om att dess forskning och undervisning var jämställd med de övriga fakulteternas.

⁶⁵ Välimaa 2001, s. 26. Den kraftiga ökningen av antalet studenter på 1960- och 1970-talen är en av de stora brytpunkterna i det moderna universitetets historia. Se t.ex. Björn Wittock, ’The modern university: the three transformations’, Sheldon Rothblatt & Björn Wittock (eds.), *The European and American university since 1800. Historical and sociological essays* (Cambridge 1993).

⁶⁶ Dessa farhågor presenteras bl.a. av von Wright (1975, s. 4–5). Invändningarna var i stort sett de samma som lyftes fram i diskussionen om införandet av grundskolan.

traditionella bildningsuniversitetet i försvar fruktade att universitetet höll på att förvandlas till en allt mer skolliknande institution och motsatte sig Undervisningsministeriets ambitioner att få universiteten att ansvara för nya former av utbildningar.⁶⁷ En åsiktsriktning inom universitetssamfundet befarade att det traditionella bildningsuniversitetet var hotat om man i allt högre grad började erbjuda professionsutbildning, och en del menade att yrkesförberedande utbildning inte gick att kombinera med vetenskaplig utbildning utan att någondera av de två aspekterna blev lidande. Enligt Håkan Andersson argumenterade de som ifrågasatte lärarutbildningens vetenskaplighet å ena sidan för att en renodlad yrkesutbildning skulle sakna teoretiskt djup, å andra sidan för att en renodlat akademisk utbildning var för teoretisk för att möta de krav på praktiska färdigheter som en grundskollärare skulle behöva när de kom ut i arbetslivet.⁶⁸

Det ökade trycket på att universiteten skulle erbjuda professionsutbildning i kombination med den kraftigt ökade hotade med andra ord det så kallade humboldtska universitetsidealet från tidigt 1800-tal, som byggde på tanken att lärarna i sin undervisning utgick från en fri forskning som de själv hade bedrivit. Även om verkligheten ofta varit långt från idealet, var tanken om den fria forskningen så central för universitetens verksamhetsvillkor att många kretsar inom det akademiska ansåg det vara en skyldighet att stå upp till dess försvar. Den fria forskningen hade ett uppenbart egenvärde; den utgjorde inte bara själva grunden för universitetens autonoma ställning utan var även en förutsättning för att nya banbrytande idéer skulle kunna födas. Denna frihet ansågs vara hotad om staten i allt högre grad började styra universiteten i en riktning där deras uppdrag reducerades till att tillgodose statens behov av yrkesutövare – med andra ord om de underordnades samhällsekonomiska intressen. I samband med Pedagogiska fakultetens invigning 1974 gav kansler von Wright exempel på hur en del av dem som försvarat forskningsuniversitetet befarade att en ökad professionsutbildning riskerade att förvandla

⁶⁷ Välimaa 2001, s. 32. Särskilt starkt kritiserades den planerade examensreformen.

⁶⁸ Andersson 1975, s. 13.

universitetet till en ”skolningscentral”, undervisningen till en ”själlös mekanisering” och forskningen till ett ”stagnerat *Spezialistentum*”.⁶⁹

Det var således ett viktigt uppdrag för föreläsare för de nya akademiska utbildningarna att argumentera för att de inte utgjorde ett hot mot vare sig universitetet som institution eller forskningens och undervisningens kvalitet. von Wright själv bemötte kritiken genom att hävda att den i många fall bottnat i felaktiga slutsatser och framför allt orättvisa jämförelser. Han underströk att man inte hade rätt att förvänta sig att en nygrundad fakultet som skulle bygga upp en ny form av lärarutbildning med en gång skulle kunna erbjuda sina studenter en lika djup vetenskaplig kunskap som ett traditionellt bildningsuniversitet. En rättvisare jämförelse skulle vara att se den nya lärarutbildningen i förhållande till den utbildning som folkskollärarna hade fått vid seminarierna och till läroverkslärares tidigare utbildning.⁷⁰

Hur teori skulle förhålla sig till praktik i den nya lärarutbildningen var hur som helst en av de mest centrala innehållsliga utmaningar man ställdes inför när den nya lärarutbildningen inleddes.⁷¹ I egenskap av Pedagogiska fakultetens första professor var det vid Åbo Akademi i första hand Håkan Andersson som i en rad skrifter kom att resonera kring frågor med anknytning till den pedagogiska utbildningens vetenskaplighet och möjligheterna att kombinera en yrkesförberedande och vetenskaplig utbildning. I likhet med von Wright hävdade han att det ofta framförda argumentet om den yrkesförberedande utbildningens och den vetenskapliga utbildningens oförenlighet var ensidigt och förenklat. Teori och praktik var inte motsatser och stod inte i konflikt sinsemellan – de var snarare att betrakta som olika sidor av samma mynt. Den gemensamma nämnaren för teoretisk och praktisk utbildning var den pedagogiska metoden, och denna metod var i själva verket lika viktig inom vetenskaplig utbildning som den var inom yrkesförberedande utbildning. Det en forskare hade gemensamt med en lärare var att båda för att lyckas i sitt uppdrag måste ha

⁶⁹ von Wright 1975, s. 4. Som en annan oroande tendens som försvagade kopplingen mellan forskning och undervisning lyfter von Wright fram att en allt större del av forskningen försköts till forskningsinstitut, vilka inte förmedlade undervisning.

⁷⁰ von Wright 1975, s. 5.

⁷¹ Kansanen 2009, s. 285.

färdighet att kommunicera sin kunskap. En forskare som inte behärskade en metod att kommunicera ett forskningsresultat till forskarsamfundet hade lika litet uppnått sitt mål som en lärare som inte kunde förmedla kunskap till eleven. Undervisning blir med andra ord till undervisning först när någon har lärt sig någonting, på samma sätt som forskning blir till forskning först när dess resultat kommuniceras. Beroende på om målgruppen var skolelever, studenter eller forskarsamfundet behövdes olika kommunikativa färdigheter som skiljde sig åt vad gäller omfattning, innehåll och djup, men på ett principiellt plan strävade forskaren och läraren mot samma mål. Enligt Andersson var det således den kommunikativa grundprincipen som var det centrala i alla pedagogiska processer och som därmed utgjorde kärnan i pedagogiken som vetenskap.⁷²

Ines Sjöblom – som i egenskap av lektor i engelska var starkt involverad i utbyggnaden av lärarutbildningen i inledningsskedet hävdar liksom Andersson att lärarutbildningen under 1970-talet sökte sin form. Den centrala utmaningen var att ”anpassa en äldre, från andra institutioner övertagen utbildning, till en ny utbildning med akademisk prägel”.⁷³

Från lärarhögskola till magisterexamen

Fram till 1979 kan den finländska lärarutbildningen i stort sett sägas ha följt en för Västeuropa typisk utveckling. I de flesta länder fick lärare för den grundläggande utbildningen en utbildning som motsvarade en treårig kandidatexamen och som inhämtades vid pedagogiska högskolor som hade en lös eller obefintlig koppling till vetenskapsuniversiteten. Denna likhet kom att försvinna när klasslärarexamen i Finland blev en högre akademisk examen, vilket medförde att studietiden förlängdes från tre till fem år och att klasslärare när de utexaminerades hade magistersgrad. Precis som varit fallet när lärarutbildningen 1974 flyttades till universiteten måste även denna förändring i lärarutbildningen förstås i ljuset av en genomgripande förändring av det finländska universitetsväsendet som helhet. Det handlade om den så kallade examensreformen som syftade till att alla utbildningar som erbjöds vid universiteten skulle utmynna i en högre

⁷² Andersson 1975, s. 13.

⁷³ Sjöblom 1993, s. 223–224.

akademisk examen. Att klasslärarutbildningen i Finland blev en högre akademisk examen förklaras således av en utbildningspolitisk utveckling på ett nationellt plan snarare än av mål och strävanden inom lärarutbildningen som sådan. Man kan rentav hävda – som Pertti Kansanen gör – att det var slumpen som avgjorde. Han ser det som osannolikt att den finländska klasslärarutbildningen skulle ha omvandlats till en högre akademisk examen om examensreformen inte hade genomförts. Kansanen bygger sin tes på att inget annat land hittills har följt Finlands exempel. Inte ens i Sverige har man på allvar övervägt att göra klasslärarutbildningen till en magisterutbildning, trots att lärarutbildningen har reformerats i flera repriser.⁷⁴

Den förändring som ägde rum 1979 kan med skäl anses ha utgjort en tydligare vändpunkt i klasslärarutbildningens historia än vad flyttningen till universitetet 1974 hade inneburit. När man beskriver den finländska lärarutbildningen som ”akademisk” – till skillnad från lärarutbildningen i andra länder – syftar man i regel uttryckligen på att den utmynnar i en högre akademisk examen, som även ersätter det lärarcertifikat eller diplom som i många länder krävs för att få arbeta som lärare. Med examensreformen blev klasslärarutbildningen på ett tydligare sätt likvärdig med andra akademiska utbildningar genom att lärarstudenterna knöts till samma examenssystem som universitetens övriga studenter. Även här gäller dock samma förbehåll som vid lärarutbildningens flyttning till pedagogiska fakulteter några år tidigare. Likadana institutionella ramar ska inte tas som en garanti för att den utbildning som placeras in i dessa ramar automatiskt motsvarar varandra. Det är viktigt att göra en skillnad mellan vad man i vardagligt tal avser med ”akademisk utbildning” och utbildningens faktiska innehåll. Med tanke på detta har Kansanen definierat ett antal kriterier som bevisar att den finländska lärarutbildningen också till sitt innehåll utan tvivel kan ses som akademisk. Till dessa hör att undervisningen bygger på det humboldtska idealet om en på forskning baserad undervisning, lärarutbildningens självständiga institutionella ställning inom universitetet och framför allt att utbildningen

⁷⁴ Pertti Kansanen 2012, s. 39; Pertti Kansanen, 'Pedagogisen ajatteluni kehitys – itsenäisyyden illuusio', i Pertti Kansanen, Erkki Lahdes, Paavo Malinen, Raija Yrjönsuuri & Yrjö Yrjönsuuri (toim.), *Viisi polkua opettajasta tutkijaksi* (Jyväskylä 2000), s. 102–103.

avslutas med ett akademiskt slutarbete som förutsätter ett självständigt forskningsarbete och slutligen resulterar i en magisterexamen.⁷⁵

I den förordning som examensreformen baserade sig på beskrevs de färdigheter som de studerande skulle förvärva genom de fördjupade studierna på följande sätt:

förmåga att självständigt förvärva vetenskaplig kunskap, att även i nya situationer varsebli, analysera och lösa vetenskapliga och yrkesmässiga problem och att även i övrigt i praktiken tillämpa vetenskaplig kunskap samt inom utbildning som är inriktad på läraruppgifter dessutom färdighet för självständigt undervisningsarbete.⁷⁶

I likhet med den nya utbildning som infördes 1974 föregicks även examensreformen av ett extensivt planeringsarbete i en mängd kommittéer och grupper på såväl nationell nivå som inom Pedagogiska fakulteten. Ines Sjöblom – som i egenskap av lektor i engelska var starkt involverad i utbyggnaden av lärarutbildningen i inledningsskedet – hävdar i liksom Andersson att lärarutbildningen under 1970-talet sökte sin form. Den centrala utmaningen var att ”anpassa en äldre, från andra institutioner övertagen utbildning, till en ny utbildning med akademisk prägel”.⁷⁷ Enligt Sjöblom var arbetet krävande, men uppgiften roddes i land så att lärarutbildningen kunde inledas hösten 1979 i enlighet med den nya förordningen som trädde i kraft den 1 augusti det året.⁷⁸

Pedagogisk forskning för svenskspråkiga behov

En följd av att en pedagogisk fakultet grundades vid Åbo Akademi var att det ställdes förväntningar på att det vid fakulteten skulle bedrivas vetenskaplig forskning kring

⁷⁵ Kansanen 2012, s. 37–39. Kansanen framhåller att man ofta betonar att den finländska lärarutbildningen är akademisk, medan man mera sällan definierar vad som i praktiken avses med detta. Förändringen berörde i första hand blivande klasslärare; för ämneslärnarnas del var förändringen mindre betydelsefull eftersom dessa redan från förut hade avlagt magisterexamen i sitt huvudämne.

⁷⁶ Citerat i Sjöblom 1993, s. 225.

⁷⁷ Sjöblom 1993, s. 223–224.

⁷⁸ Sjöblom 1993, s. 224–225.

pedagogiska frågor. Frågan om vilken typ av problemställningar den pedagogiska forskningen vid den nya fakulteten skulle ta sig an diskuterades redan under åren innan verksamheten kom igång.⁷⁹ De frågor som borde ställas i fokus för den pedagogiska forskningen för att den på bästa sätt skulle kunna stöda lärarutbildning på vetenskaplig grund var självklart delvis gemensamma för landets samtliga lärarutbildningar. Som landets enda svenskspråkiga lärarutbildningsenhet tillskrevs Åbo Akademi pedagogiska fakultet ändå självklart ett särskilt ansvar för att bedriva pedagogisk forskning kring sådana pedagogiska frågor som vara specifika med tanke på det svenskspråkiga skolväsendets behov.⁸⁰

Vid Åbo Akademi var det Pedagogiska fakultetens första professor Håkan Andersson som ledde arbetet med att försöka ringa in de teman som kunde ses som särskilt relevanta för landets svenskspråkiga lärare och elever. År 1972 gjorde Andersson en behovsinventering där han gjorde upp en förteckning över sådana teman som den svenskspråkiga pedagogiska forskningen i Finland primärt borde befatta sig med under de närmast följande åren. Resultatet av denna inventering publicerades året därpå i Pedagogiska institutionens publikationsserie, i en rapport med titeln *Finlandssvenskt pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete: ett försök till målbestämning, behovsinventering och arbetsfördelning*. I rapporten skapade Andersson en utgångspunkt för hur forskningen vid fakulteten skulle komma att utformas genom att redogöra för sin egen syn på vad pedagogisk forskning borde fokusera på och genom att beskriva det aktuella läget för pedagogisk forskning i det svenskspråkiga Finland.⁸¹

I sin översikt räknar Andersson upp tretton teman som han anser borde ges högsta prioritet inom svenskspråkig pedagogisk forskning. På den högsta nivån finns helhetsansvaret över

⁷⁹ Andersson 1975, s. 13.

⁸⁰ Se t.ex. Samuel Lindgrén, 'Finlandssvensk identitet i lärarutbildning', Håkan Andersson (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och utbildning. Inledning vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985a), s. 58–63.

⁸¹ Håkan Andersson, *Finlandssvenskt pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete: ett försök till målbestämning, behovsinventering och arbetsfördelning*. Report from the Institute of Educational Psychology no. 14. Åbo Akademi (Åbo 1973).

den svenskspråkiga pedagogiska forskningen i landet, en uppgift som han i själva verket personligen tog ansvar för genom sin behovsinventering. Pedagogiska fakulteten skulle enligt denna tanke ansvara för att skapa ett svenskspråkigt forskningsprogram som låg i linje med de riktlinjer för den pedagogiska forskning som ritades upp på ett nationellt plan, kompletterat med de särskilda svenskspråkiga behoven. Till de teman som ingick i den svenskspråkiga forskningens helhetsuppdrag hörde även sådan pedagogisk kunskap som var till nytta för landets svenskspråkiga skolväsende som helhet. I detta ansvar ingick ramplanering av den svenskspråkiga utbildningssektorn som helhet, vilket innebar att man vid fakulteten skulle ha en helhetsbild över det svenska skolväsendet i dåtid, samtid och framtid – ett ansvar som självklart krävde kontinuerlig uppföljning. Det gällde bland annat att hålla reda på sådana demografiska och geografiska faktorer som framöver skulle påverka det svenska skolväsendet och därmed den svenskspråkiga lärarutbildningen. Till helhetsansvaret kan ytterligare räknas planering för hur resultaten av den pedagogiska forskning som bedrevs skulle spridas effektivt för att få återverkningar i skolorna.⁸²

Utöver det helhetsansvar som pedagogiska fakulteten borde ta över den svenskspråkiga pedagogiska forskningen och över det svenskspråkiga skolväsendet räknade Andersson upp ett antal mera avgränsade teman som var viktiga. Ett av dessa var utveckling av och forskning i svenskspråkiga läromedel.⁸³ Ett annat var föga överraskande språkundervisningen, som självklart var en punkt på vilken de svenskspråkiga skolorna skilde sig från de finskspråkiga. Eftersom svenskan i Finland var ett språk som talades av en minoritet av befolkningen, och eftersom Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi var den enda i landet med svenska som arbetspråk, skulle forskning kring de svenskspråkiga skolelevernas språkliga behov bli ett ”fundamentalt forskningsfält” vid fakulteten. Samtidigt som det låg på Åbo Akademis ansvar att bedriva forskning kring modersmålsundervisning i svenska, var det dock viktigt att denna forskning inte blev isolerad. Det var viktigt att upprätthålla en nära kontakt till såväl forskning kring det svenska språket och modersmålsundervisningen i Sverige som till forskning i modersmålsundervisning i det finskspråkiga Finland. Det var heller ingalunda enbart

⁸² Andersson 1973, s. 14–16.

⁸³ Andersson 1973, s. 14–16.

modersmålet som var specifikt för de finlandssvenska behoven. Fakulteten måste även ta särskilt ansvar för pedagogisk forskning kring tvåspråkighetens pedagogiska utmaningar och kring undervisningen i det andra inhemska språket, finskan, samt undervisningen i främmande språk i svenskspråkiga skolor.⁸⁴

Ett tredje större behov kretsade kring frågor med anknytning till finlandssvensk identitet. Det behövdes forskning kring hur ämnen som musik och historia kunde undervisas så att ”den svenska folkstammens historia” inte skulle glömmas bort i de svenska skolorna utan bli en integrerad del av de mål som ställdes för historieundervisningen på ett nationellt plan. I den historiska dimensionen ingick även forskning i själva det svenskspråkiga skolväsendets historia.⁸⁵ Lärarnas roll som stöd för att elever skulle kunna skapa en språklig identitet aktualiserade frågan om skolan som en identitetsskapande organisation och hade kopplingar till den tidigare seminarieutbildningen. I utbildningen av folkskollärare hade den så kallade ”seminarieandan” explicit framhävt folkskollärarnas viktiga betydelse för skapandet av en finlandssvensk identitet. Frågan var hur denna roll, som lärarna och skolväsendet utan tvivel innehade, skulle formuleras i den nya vetenskapliga utbildningen, som på ett principiellt plan syftade till att fjärma sig från ett patriotiskt-ideellt synsätt och närma sig en objektivt vetenskaplig syn på lärarrollen.⁸⁶

I fakultetens vetenskapliga inriktning under dess tidiga verksamhetsår kan man skönja influenser från de intresseområden som Matti A. Sainio företrädde i egenskap av professor vid pedagogiska institutionen i Åbo. Sainio fokuserade i sin forskning på vetenskaps- och lärdoms historia och hade år 1957 bland annat skrivit ett grundläggande verk om den pedagogiska forskningen och undervisningen vid den gamla akademien i Åbo.⁸⁷ Sainio var också filosofiskt inriktad och närde ett starkt intresse för att granska pedagogiska

⁸⁴ Andersson 1973, s. 14–16.

⁸⁵ Andersson 1973, s. 14–16.

⁸⁶ Se t.ex. Samuel Lindgrén, ’Finlandssvensk identitet i lärarutbildning’, Håkan Andersson (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och utbildning. Inledningar vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985b), s. 58–63.

⁸⁷ Matti A. Sainio, *Kasvatusopin tutkimus- ja opetus Turun akatemiassa*. Jyväskylän korkeakoulun julkaisuja 14 (Jyväskylä 1957).

frågeställningar ur teoretiska perspektiv.⁸⁸ Håkan Andersson lyfter i Åbo Akademis 75-årshistorik fram att han själv var en av dem vid Pedagogiska fakulteten som arbetade vidare med de forskningstygdpunkter som Sainio introducerat, och att detta bland annat avspeglades i hans egen installationsföreläsning år 1984 med rubriken: ”Pedagogik – en vetenskap om människan, kulturen och samhället”.⁸⁹ De första doktorsavhandlingarna som försvarades vid Pedagogiska fakulteten anknöt även de till de tyngdpunktsområden som Andersson hade ringat in. År 1988 disputerade Viking Brunell på en avhandling om undervisningen i modersmålet och finska språket i den svenskspråkiga grundskolan, medan Sven-Erik Hansén samma år försvarade en lärdomshistorisk avhandling om modersmålsämnets mål- och innehållsfrågor i den svenskspråkiga folkskolan 1866–1927.⁹⁰

I arbetet med att skapa en självständig forskningsprofil för fakulteten spelade etablerandet av vetenskapliga nätverk en viktig roll. Pedagogiska fakulteten i Vasa samarbetade självklart med de pedagogiska fakulteterna vid Finlands finskspråkiga universitet och andra utbildningsinstitutioner.⁹¹ Med tanke på det svenskspråkiga skolväsendets särskilda språkliga behov var det dock också viktigt att skapa ett vetenskapligt sammanhang och vetenskapliga kontakter i Sverige. Vasas geografiska läge bidrog till att det föll sig naturligt att etablera ett samarbete med Umeå universitet som hade grundats år 1965. Vid Umeå universitet verkade den pedagogiska institutionen ännu i början av 1980-talet som en av tretton institutioner inom den samhällsvetenskapliga fakulteten och hade sammanlagt ett hundratal anställda. Av dessa var ett trettiotal lärare i pedagogik vid universitetets olika lärarutbildningar.⁹² Håkan Andersson beskrev i samband med firandet att Pedagogiska

⁸⁸ Se t.ex. Matti A. Sainio, ’Eräitä kasvatusopin teorian probleemoja’, *Kasvatus ja koulu* 1954:5–6, s. 1–34. Sainio introducerade också starkt den pedagogiska sociologin som ett deldisciplin inom pedagogiska institutionen.

⁸⁹ Anderson 1993b, s. 213.

⁹⁰ Viking Brunell, *Kring språktillägningens psykologi. Sammanfattning av sex studier kring skolprestation i modersmålet och finska i den finlandssvenska skolan* (Åbo 1988); Sven-Erik Hansén, *Folkets språk i folkets skola: studier i modersmålsämnets mål- och innehållsfrågor i den svenska folkskolan i Finland* (Åbo 1988). Samma år disputerade även Rainer Nyberg vid fakulteten, på en avhandling som handlade om yrkeslärares arbetsmotivation.

⁹¹ Andersson 1993a, s. 205.

⁹² Sigbritt Franke-Wikberg, ’Vasa-Umeå, synpunkter på samarbete inom forskning och forskarutbildning’, i Håkan Andersson (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och utbildning. Inledning vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985), 72–76. Samarbetet mellan Vasa och Umeå under det första årtiondet dokumenterades även

fakultetens tioårsjubileum att de nära kontakterna till Umeå – och därigenom till det övriga Norden – hade varit ett viktigt inslag i fakultetens verksamhet under den första tioårsperioden. Han framhöll att en ytterligare fördjupning av det redan påbörjade samarbetet var ”ett fruktbart sätt berika vår egen utbildning och forskning”.⁹³

Sigbritt Franke-Wikberg som 1985 sammanfattade det samarbete med den pedagogiska institutionen vid Umeå universitet som vuxit fram under fakultetens första årtionde betonade att det inte var möjligt att på organisatorisk väg framtvinga forskningssamarbete, och att samarbete förutsatte att båda parter kände att de var både givande och mottagande part för att resultatet skulle vara tillfredsställande. Ett fungerande samarbete på organisationsnivå kunde däremot rasera hinder för skapandet av nya samarbetsformer; föregående år hade till exempel ett avtal slutits mellan Umeå universitet, Vasa högskola och Åbo Akademi. Avtalet innehöll sådana samarbetsformer som underlättade skapandet av nätverk inom forskning och utbildning såsom möjligheter till tjänsteutbyte. Samtidigt lyfte hon fram behovet av en fungerande informationsgång – både studenter och lärare behövde få kunskap om det som händer inom utbildning och forskning hos samarbetsparten – och att det ännu fanns mycket att utveckla på den punkten.⁹⁴

Skapandet av nya kunskapsformer stöddes även av den infrastruktur som omgärdade den praktiska verksamheten vid fakulteten. Till denna hörde inte minst utbyggnaden av ett eget fakultetsbibliotek och egna publikationsserier i vilka de frågor med anknytning till undervisning och forskning som var presenterades och diskuterades. De nittonde och tjugonde numren av publikationsserien *Rapporter från Pedagogiska fakulteten* utkom 1985 och hade båda en karaktär av en tillbakablick på fakultetens tio första verksamhetsår.⁹⁵

i en mängd artiklar i följande publikation: Håkan Andersson & Leif Lindberg (red.), *Pedagogik och historia. Inledning vid pedagogisk-historisk forskarträff i Vasa 13–14.6.1986*. Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 30 (Åbo 1987).

⁹³ Håkan Andersson, ’Öppningsanförande’, Håkan Andersson (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och utbildning. Inledning vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985), s. 3.

⁹⁴ Franke-Wikberg 1985, s. 72–76.

⁹⁵ Håkan Andersson (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och utbildning. Inledning vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985); Håkan Andersson (red.), *Tidlöst och föränderligt. Uppsatser kring undervisning och*

Därtill utgör lärdomsprov och publiceringen av forskningsresultat självklart ett viktigt inslag i hur en ny forskningsprofil växer fram.

Akademisk kunskap och samhällets behov

I den här uppsatsen har jag behandlat lärarutbildningens akademisering i Finland, som skedde parallellt med grundskolans införande på 1970-talet. Akademiseringen av lärarutbildningen aktualiserade frågan om vad det vetenskapliga innehållet i utbildningen egentligen skulle bestå i. Det var viktigt att kunna definiera vilka i vetenskapen grundade kunskaper och färdigheter en lärare i framtidens skola behövde, och genom vilken typ av undervisning dessa skulle förmedlas i den nya lärarutbildningen. I praktiken kom den stora brytpunkten 1979, när klasslärarexamen förvandlades från en treårig halvakademisk utbildning – som i praktiken hade stora likheter med den utbildning som seminarierna hade erbjudit – till en femårig högre universitetsexamen. Medan den lärarutbildning som hade utmynnat i en kandidatexamen hade motsvarigheter i andra länder, fanns nästan inga internationella förebilder för en lärarexamen på magisternivå. På denna punkt kan den finländska lärarutbildningen ses som unik.

Lärarutbildningens akademisering aktualiserade även frågan om vad som skulle utgöra det centrala kunskapsobjektet i den forskning som bedrevs vid de pedagogiska fakulteterna. Som Finlands enda svenskspråkiga lärarutbildningsinstitution tilldelades Åbo Akademis pedagogiska fakultet ett särskilt ansvar för att bedriva pedagogisk forskning som hade relevans för Finlands svenskspråkiga skolväsende. Fakultetens första professor Håkan Andersson ålades i början av 1970-talet att kartlägga behovet av sådan pedagogisk forskning som var särskilt viktig för en kvalitativt högtstående undervisning i Finlands svenskspråkiga skolor. Hans slutsats var att fokus under de första verksamhetsåren borde läggas på problemställningar som på ett allmänt plan berörde de institutionella ramar inom vilka det svenskspråkiga skolväsendet verkade. Därtill betonade han att stor vikt borde läggas vid forskning som berörde undervisningen i modersmålet, tvåspråkighet och

främmande språk, liksom vid läromedelsforskning och frågor som påverkade möjligheterna att forma en finlandssvensk identitet med hjälp av exempelvis historieundervisningen.

I skapandet av de kunskapsformer som var nödvändiga för att den nya lärarutbildningen skulle lyckas uppfylla de målsättningar som ställts ingick en mängd olika element. Att en del av de lärare som undervisat vid seminarierna fortsatte sitt värv inom de pedagogiska fakulteterna bidrog till en betydande kontinuitet och innebar att den kunskap som vuxit fram vid seminarierna förmedlades vidare. Vid de pedagogiska fakulteterna sammanflätades denna kunskap så småningom med den mera teoretiskt och filosofiskt inriktade undervisning och forskning som redan tidigare bedrivits vid universiteten – i Åbo Akademis fall vid den pedagogiska institutionen i Åbo under ledning av Matti A. Sainio. Ytterligare mottog fakulteten i Vasa influenser och kunskap från andra lärarutbildningsinstitutioner i Finland – och genom det samarbete som fakulteten utvecklade framför allt med Umeå universitet även från Sverige.

Den process som ledde till att lärarutbildningen i Finland akademiserades svarade på behov som uppstod som en följd av en förändrad syn på utbildningens funktion i det efterkrigstida samhället. Samtidigt belyser den verksamhet som bedrevs vid de pedagogiska fakulteternas en mängd teman som kan ses som allmängiltiga för de sätt på vilka universitetsväsendet förändrats genom tiderna. Sådana frågor berör exempelvis skapandet av nya kunskapsformer i växelverkan mellan den interna utvecklingen inom universiteten och specifika behov i det omgivande samhället. Till den typen av allmängiltiga frågor härrör sig bland andra den ständiga spänningen mellan universitetets funktion som en institution som erbjuder den studerande en allmän teoretisk utbildning respektive praktisk professionsutbildning. Därtill belyser temat de möjligheter och utmaningar som inledandet av en ny akademisk utbildning innebär för skapandet av ny kunskap, liksom den allmänna frågan om vilken typ av kunskap och vilka färdigheter ett universitet förväntas förmedla till sina studerande – och därmed till samhället.

Källor

Andersson, Håkan, 'När vetenskap ockuperade skolan', *Finsk Tidskrift* 1971:6.

Andersson, Håkan, 'Finlandssvensk pedagogisk forskning', *Finsk Tidskrift* 1972: 4–5.
Andersson, Håkan, *Finlandssvenskt pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete: ett försök till målbestämning, behovsinventering och arbetsfördelning*. Report from the Institute of Educational Psychology no. 14. Åbo Akademi (Åbo 1973).

Andersson, Håkan (red.), *Lärarytelse mot nya mål. Svensk lärarytelse i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo 1975).

Andersson, Håkan, 'Tal vid pedagogiska fakultetens inskription 2.9.1974', Håkan Andersson (red.), *Lärarytelse mot nya mål. Svensk lärarytelse i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo 1975), 21–24.

Andersson, Håkan, *Kampen om det förflutna: studier i historieundervisningens målfrågor i Finland 1843–1917*. Acta Academiae Aboensis. Ser. A. Humaniora (Åbo 1979).

Andersson, Håkan, *Föredrag och inlägg i pedagogiska frågor*. Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 11 (Åbo Akademi 1981).

Andersson, Håkan (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och utbildning. Inledning vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985a).

Andersson, Håkan (red.), *Tidlöst och föränderligt. Uppsatser kring undervisning och lärarytelse till Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileum*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten 20 (Åbo Akademi 1985b).

Andersson, Håkan & Lindberg, Leif (red.), *Pedagogik och historia. Inledning vid pedagogisk-historisk forskarträff i Vasa 13–14.6.1986*. Dokumentation från Pedagogiska fakulteten 30 (Åbo 1987).

Andersson, Håkan, 'Lärarens nyckelroll i kommande reformarbete. Tal vid inskriptionen 2.9.1975', Håkan Andersson, *Österbotten och lärdomen. Tal och artiklar kring Åbo Akademis verksamhet i Österbotten 1974–2000*. Specialutgåva från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi: specialutgåva nr. 3 (Åbo 2007a), 16–20.

Andersson, Håkan, 'Åbo Akademi i Pedagogiska fakultetens perspektiv', *Österbotten och lärdomen. Tal och artiklar kring Åbo Akademis verksamhet i Österbotten 1974–2000*. Specialutgåva från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi nr. 3 (Åbo 2007b), 83–89.

Brunell, Viking, *Kring språktillägningens psykologi. Sammanfattning av sex studier kring skolprestation i modersmålet och finska i den finlandssvenska skolan* (Åbo 1988).

Bruun, Patrick, 'Pedagogiska fakulteten – en hjärtpunkt i den svenska högskolesektorn', i Håkan Andersson (red.), *Lärarytildning mot nya mål. Svensk lärarytildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporten från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo Akademi 1975), 17–20.

Fogel, Karl-Gustav, 'Tal vid Åbo Akademi's inskription den 10 september 1974', i Håkan Andersson (red.), *Lärarytildning mot nya mål. Svensk lärarytildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporten från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo Akademi 1975), 12–16.

Franke-Wikberg, Sigrbitt, 'Vasa-Umeå, synpunkter på samarbete inom forskning och forskarytildning', i Håkan Andersson (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och ytildning. Inledningar vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporten från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985), 72–76.

Hansén, Sven-Erik, *Folkets språk i folkets skola: studier i modersmålsämnet's mål- och innehållsfrågor i den svenska folkskolan i Finland* (Åbo 1988).

Holmström, L-G, 'Universitetspedagogiskt forsknings- och ytvecklingsarbete', *Finsk Tidskrift* 1972:9.

Lindgrén, Samuel, 'Lärarytildning's enhetens administrativa modell', *Lärarytildning mot nya mål. Svensk lärarytildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporten från Pedagogiska Fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo Akademi 1975), 73–78.

Lindgrén, Samuel, 'Finlandssvensk identitet i lärarytildning', Håkan Andersson (red.), *Forskning kring finlandssvensk skola och ytildning. Inledningar vid Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileumsseminarium 9.11.1984*. Rapporten från Pedagogiska fakulteten 19 (Åbo Akademi 1985a), 58–64.

Lindgrén, Samuel, 'Vetenskaplighet i lärarytildning – husbonde eller dräng?', Håkan Andersson (red.), *Tidlöst och föränderligt. Uppsatser kring undervisning och lärarytildning till Pedagogiska fakultetens 10-årsjubileum*. Rapporten från Pedagogiska fakulteten 20 (Åbo Akademi 1985b).

Sainio, Matti A., 'Eräitä kasvatusopin teorian probleemoja', *Kasvatus ja koulu* 1954:5–6, 1–34.

Sainio, Matti A., *Kasvatusopin tutkimus- ja opetus Turun akatemiassa*. Jyväskylä korkeakoulun julkaisuja 14 (Jyväskylä 1957).

Litteratur

Ahonen, Sirkka, *Yhteinen koulu – tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään* (Tampere 2003).

Andersson, Håkan, 'Pedagogiska fakulteten', Solveig Widén (red.), *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner III. Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten. Pedagogiska fakulteten* (Åbo 1993a), 187–207.

Andersson, Håkan, 'Pedagogiska institutionen. Institutionell uppbyggnad och vetenskaplig verksamhet', Solveig Widén (red.), *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner III. Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten. Pedagogiska fakulteten* (Åbo 1993b), 209–217.

Becher, Tony & Trowler, Paul, *Academic Tribes and Territories. Intellectual Inquiry and the Cultures of Disciplines*. Ballmoor, Buckingham: Society for Research into Higher Education 2001.

Cavonius, Gösta, *Från läroplikt till grundskola. Finlandssvensk folkskola under ett halvsekel, 1921–1972*. SLSF 482 (Helsingfors 1978).

Cavonius, Gösta, *Den svenskspråkiga folkskolläroverutbildningen i Finland 1871–1974. Seminariernas tillkomst, utveckling och inre liv*. SLSF 549 (Helsingfors 1988).

Kallioniemi, Arto, Toom, Auli, Ubani, Martin & Linnansaari, Heljä, 'Esipuhe. Akateemisen luokanopettajakoulutuksen kehityksestä Suomessa', i Arto Kallioniemi, Auli Toom, Martin Ubani & Heljä Linnansaari (toim.), *Akateeminen luokanopettajakoulutus. 30 vuotta teoriaa, käytäntöä ja maistereita*. Kasvatusalan tutkimuksia 52. Suomen kasvatustieteellinen seura (Turku 2010), 13–24.

Kangas, Lasse, 'Jyväskylän seminaarin synty', Piia Einonen, Petri Karonen & Toivo Nygård (toim.), *Jyväskylän yliopiston historia. Osa I. Seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun aika 1863–1966* (Jyväskylä 2009).

Kansanen, Pertti, 'Pedagogisen ajattelun kehitys – itsenäisyyden illuusio', i Pertti Kansanen, Erkki Lahdes, Paavo Malinen, Raija Yrjönsuuri & Yrjö Yrjönsuuri (toim.), *Viisi polkua opettajasta tutkijaksi*. Jyväskylä: PS-Kustannus 2000, 61–107.

Kansanen, Pertti, 'Opettajankoulutus ja tutkimus', i Michael Uljens (red.), *Kasvatustiede Suomessa 150 vuotta – Pedagogien i Finland 150 år* (Helsingfors 2002), 47–54.

Kansanen, Pertti, 'Kasvatustieteen huono maine', i Ari Kivelä & Ari Sutinen (toim.), *Teoria ja traditio. Juhlakirja Pauli Siljanderille*. Kasvatusalan tutkimuksia 42. Suomen kasvatustieteellinen seura (Turku 2009), 275–293.

Kansanen, Pertti, 'Mikä tekee opettajankoulutuksesta akateemisen?', *Kasvatus & Aika* 2012:2.

Klinge, Matti, 'Undervisning och studier', i Matti Klinge, Rainer Knapas, Anto Leikola, John Strömberg, *Helsingfors universitet 1640–1990. Första delen. Kungliga Akademien i Åbo 1640–1808* (Helsingfors 1988).

Kähkönen, Esko I., *Opettajankoulutus Suomen koulumuutoksessa v. 1958–1978. Yleissivistävän koulun opettajien koulutuksen järjestelyt ja tavoitteet*. Acta Universitatis Ouluensis. Series E. Scientiae rerum socialium. Paedagogica No. 1 (Oulu 1979).

Nordström, W.E., *Academia Aboensis rediviva 1918–1968* (Ekenäs 1968).

Nurmi, Veli, *Maamme opettajakorkeakoulut: kasvatustieteellinen perustutkimus*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 87 (Helsinki 1987).

Rantala, Jukka, Salminen, Jari, Sääntti, Janne, Hansen, Petteri, 'Yliopisto-opetukselle sen ansaitsema arvostus', *Kasvatus & Aika* 2009:3, 43–47.

Simola, Hannu, 'Kouluhallituksen varjosta tieteen valoon – kasvatustiede ja opettajankoulutuksen tieteenalaistuminen', Joel Kivirauma & Risto Rinne (toim.), *Suomalaisen kasvatustieteen historia – lyhyt oppimäärä*. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitoksen tutkimuksia A:182 (Turku 1997), 215–256.

Sjöblom, Ines, 'Institutionen för lärarutbildning', Solveig Widén (red.), *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner III. Ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten. Pedagogiska fakulteten* (Åbo 1993c), 221–239.

Somerkivi, U., 'Koulusuunnittelun ja koulututkimuksen suhteista menneinä vuosikymmeninä'. *Kasvatus* 1972:3.

Sundqvist, Carina, 'Historik över 30 år av arbete för universitetsutbildningen i Österbotten', i *Det svenskösterbottniska lyftet. Svenska Österbottens högskoleförening 30 år. Österbottnisk årsbok 1999*. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska samfundet nr 61 (Vasa 1999), 1–3.

Syväoja, Hannu, *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977* (Jyväskylä 2004).

Uljens, Michael, 'Pedagogiken i brytningen mellan det moderna och senmoderna', i Michael Uljens (red.), *Kasvatustiede Suomessa 150 vuotta – Pedagogiken i Finland 150 år* (Helsingfors 2002), s. 11–31.

Välimaa, Jukka, 'A Historical Introduction to Finnish Higher Education', Jukka Välimaa (ed.), *Finnish Higher Education in Transition. Perspectives on Massification and Globalisation* (Jyväskylä 2001), 13–53.

Widén, Solveig, 'Åbo Akademis förvaltning', Solveig Widén (red.), *Åbo Akademi 1918–1993. Forskning och institutioner I. Verksamhetens bakgrund och förutsättningar*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 70–102.

Wittock, Björn, 'The Modern University: the Three Transformations', Sheldon Rothblatt & Björn Wittock (eds.), *The European and American University since 1800. Historical and Sociological Essays* (Cambridge 1993).

Wright von, G.H., 'Tal vid fakultetens för pedagogiska vetenskaper vid Åbo Akademi invigning i Vasa, den 28 september 1974, Håkan Andersson (red.), *Läroutbildning mot nya mål. Svensk läroutbildning i Finland. Bakgrund – reformsträvanden*. Rapporter från Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi 1 (Åbo 1975), 1–11.